

A jogszabály

ME-ÁJK

Jogi alaptan

1. fejezet

Magatartási normák jellemzői

- A jog csak az egyik normarendszer a társadalom életében
- További normarendszerek: erkölcs, vallás, szokások, illem, divat
- Mindegyik normarendszer helyes, követendő magatartásokat határoz meg az embereknek
- Norma eredeti jelentése: mérce, zsinórmérték, derékszög

Magatartási normák jellemzői

1. érvényesség (normák létmódja)
2. általánosság
3. hipotetikus szerkezet (ha...akkor)
4. szankció
5. valamely normarendszer tagja

Jogi normák speciális jellemzői

1. államilag biztosított kikényszeríthetőség, hivatalos jelleg
2. intézményesültség
 - a) jogintézmények
 - b) intézmények, szervek
3. formalizált eljárás, rögzített fórumrendszer
4. jogászai racionalitás

Jogi norma logikai és grammatikai szerkezete

Logikai szerkezet:

1. leíró elem: a valóságban bekövetkező szituáció, esemény, magatartás leírása
2. előíró elem: követendő magatartás normatív minősítése: tilos, kötelező, megengedő
3. címzett: állampolgárok, hivatalos szervek
 - a) individuális b) specifikus c) generális

Jogi norma logikai és grammatikai szerkezete

Grammatikai szerkezet:

- A normák logikai struktúráját mindig ki kell bontani a norma szövegéből =>értelmezés
 1. rekonstruálni kell a normatív minősítést, meg kell találni a deontikus igét (kell, lehet, köteles, nem szabad)
 2. ha a normaszöveg nem teljes, hozzá kell értenünk további szövegrészeket

A jogszabály fogalma

2 féle jelentése van:

1. normák együttese: pl. Btk.

2. egyedi norma megjelölése: Btk. 166. §

ez a jogszabályhely

- jogi norma – jogszabály: tartalom – forma
- jogszabály tagozódása: törvény(könyv) – rész – fejezet – cím - § (szakasz) – bekezdés – pont - fordulat

A jogszabályok szerkezeti elemei:

1. hipotézis (feltétel)

1. Hipotézis: feltétel

- Jogilag releváns tényeken keresztül megragadott tipikus életviszony.
- Körülírja azt a társadalmi szituációt, melynek jogi szabályozásához társadalmi érdek fűződik.
- Ezek megléte esetén a norma „életre kel”.
- Nem mindig jelenik meg szövegesen.

A jogszabályok szerkezeti elemei:

1. hipotézis (feltétel)

Jogszabályok típusai (a hipotézis megfogalmazása alapján):

- 1) **Általános szabály** – a szabályozandó élethelyzetet nagy vonalakban fogalmazza meg, tág teret hagyva a jogalkalmazónak: diszkrecionális jogkör (pl. aki magatartásával a bírói hivatás tekintélyét sérti vagy veszélyezteti => fegyelmi eljárás)
- 1) **Kazuisztikus szabály** – minden eset tételes szabályozására törekszik (16 felsorolt esetben fel kell menteni a bírót)
- 2) **Tipikus szabály** – azokra a releváns tényekre koncentrál, amik alapján lehetővé válik egy társadalmilag tipikus, ismétlődő magatartás szabályozása („aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa”)
- 3) **Keretszabály** – az adott jogi norma hipotézisét más jogszabály(ok) töltik ki tartalommal (pl. visszaélés radioaktív anyaggal)

A jogszabályok szerkezeti elemei:

2. jogi következmény

A jogi következmény 2 alaptípusa:

A) automatikusan valamilyen jogi helyzetben bekövetkezett változást eredményez (pl. **ha** valaki magyar állampolgár gyermekeként születik, **akkor** automatikusan magyar állampolgár lesz)

B) valamilyen cselekvési előírást tartalmaz valamely **címzett** számára

1. hivatásos jogalkalmazók szól (rendőr, bíró, közigazgatási ügyintéző stb.)

(**ha** valaki megvalósította valamilyen büntetőjogi tényállást, **akkor** büntetést kell vele szemben kiszabni)

2. többi jogalanyra szól (**ha** valaki egy balesetben megsérült embert lát, **akkor** köteles segítséget nyújtani)

1. Hivatásos jogalkalmazóknak szóló előírás

- a jogi norma arra szólítja fel a jogalkalmazót, hogy valaki másra vonatkozóan cselekedjen; ha ez a cselekvés

i) hátrányosan érinti a másikat: szankció (személy elleni – anyagi jellegű; reparatív – represszív szankciók, utóbbi célja a speciális – generális prevenció/megelőzés)

ii) előnyösen érinti: pozitív jogkövetkezmény (jogalkotó „ígérete”)

A jogszabályok szerkezeti elemei:

2. jogi következmény

2. Többi jogalanyra szóló előírás

- diszpozíció: kötelezettséget előíró rendelkezés, az elvárt magatartást magatartási szabályként írja le
- alapját képezi a ténylegesen megvalósult magatartás későbbi jogi minősítésének

Típusai:

- 1) **Kogens** – feltétlenül alkalmazandó (ez a büntetőjog jellegzetes szabálytípusa)
 - a) **Parancsoló** vagy **imperatív diszpozíció** – aktív tevényt ír elő
 - b) **Tiltó diszpozíció** – passzív magatartást ír elő: megtilt vagy tartózkodásra kötelez
- 2) **Diszpozitív** – megengedő (a polgári jog jellegzetes szabálytípusa)
 - itt a jogalkotó (bizonyos határok között) választási lehetőséget biztosít a címzettnek, de a határok átlépése tilos
 - jó példa arra, hogy a jog nem csupán kikényszerít bizonyos magatartásokat, hanem lehetőséget biztosít előnyök, célok elérésére is
 - sajátos „altípusa”: **ajánló diszpozíció** – a jogalkotó óhajának megfelelő magatartásforma leírása mindenféle jogkövetkezmény kilátásba helyezése nélkül

Jogszabály-tipológiák

A jogszabályok **tárgya (tartalma)** és az általuk elérni kívánt cél alapján:

A) **Regulatív** szabály: címzett magatartását közvetlenül befolyásolja

1. kötelezettséget előíró
2. felhatalmazó szabályok: ezek is kötelezettséget írnak elő, de csak akkor, ha a jogalany valamilyen célt kíván elérni (pl. végrendekezés)

B) A regulatív szabályok hatékony érvényesülését, érvényesítését teszik lehetővé

1. **Szervezeti** szabály: szervezetet létesít, megszüntet
2. **Garanciális** szabály: technikai normák, szabványok
3. **Utaló** szabály: más jogszabályra utal (jellemző a nemzetközi magánjog területén)
4. **Fogalom-meghatározó** szabály: értelmező rendelkezések (jogalkotói jogszabály-értelmezés)
5. **Egyéb** jogszabályok: nemzetközi szerződések kihirdetése, kinevezés, felmentés

C) Csak formális értelemben tekinthetők jogszabálynak

pl. politikai deklaráció, évfordulóról való megemlékezés, preambulum

Jogszabályok rendszerezése

- 1. Kodifikáció** – a teljes körű szabályozás igényével alkotott „kódex” (törvénykönyv, pl. Ptk., Btk.); előírásai hierarchikus rendet alkotva logikusan kapcsolódnak egymáshoz
- 2. Revízió** – egy jól körülhatárolható életviszonyra vonatkozó joganyag felülvizsgálata, átszerkesztése (elavult tételek hatályon kívül helyezése, esetleg kisebb jelentőségű módosítások elvégzése) – ritka
- 3. Inkorporáció** – az adott jogszabály vonatkozó részét (szakasz, bekezdés, pont) módosítják vagy kiegészítik, és a megváltozott részt beillesztik a jogszabály keretébe; többnyire nem érinti a jogszabály szerkezetét vagy szakaszainak sorrendjét – leggyakoribb
- 4. Egységes szerkezetbe foglalás** – az azonos életviszonyra vonatkozó különböző jogforrások jogtégeleinek egymás mellé szerkesztése (törvény, végrehajtási rendelethez)
- 5. Kompiláció** – a hatályos joganyag megállapítása és rendezett formában való közzététele „gyűjtemény” formájában

Jogszabályok érvényessége és hatálya

Érvényesség: a jogszabály létezik, normatív erővel rendelkezik, figyelembe kell venni egy magatartás tanúsításakor

Hatály: „érvényesség terjedelme”: ha érvényes a norma, akkor milyen keretek között kell alkalmazni

Jogszabályok érvényessége

Érvényesség fajtái:

1. **formális** érvényesség

- jogalkotásra feljogosított szerv (országgyűlés)
- megfelelő eljárásban alkotta meg (Házszabály)
- szabályszerűen kihirdette (Magyar Közlöny)

2. **tartalmi** érvényesség: nem ellenkezik magasabb rendű jogszabály tartalmával (ellentmondás-mentesség)

3. **szociológiai** érvényesség: megfelel azoknak a társadalmi viszonyoknak, amit szabályozni kíván (alkalmasság)

4. **Etikai érvényesség**: minimális erkölcsi elvárásoknak is megfelel

1.-2.: a jog saját belső előírásaihoz köti az érvényességet, „minden vagy semmi” elv alapján

3.-4.: jogon kívüli tényezőket vesz figyelembe, a megfelelés fokozati kérdés

Jogszabály hatálya

Hatály: az érvényesség terjedelme

1. Időbeli hatály: mettől-meddig alkalmazható az érvényes jogszabály?

- kezdet: maga a jsz. állapítja meg, vagy más, hatályba léptető jsz. teszi meg
- kihirdetése napján (hivatalos lapban való közzététel), vagy későbbi konkrét időpontban (3-6 hónap múlva, vagy adott napon, pl. január 1., július 1.)
- vége: új norma hatályon kívül helyezi a régit, ritkábban maga a jsz. mondja ki, AB megsemmisíti
- visszaható hatály tilalma problémás
- büntetőjogban: „nullum crimen sine lege”, kiv. ha előnyösebb helyzetet teremt

2. Személyi hatály: kikre vonatkozik?

- 1) Általános személyi hatály: adott állam területén mindenkire („aki”, „bárki”)
- 2) Különös személyi hatály: bizonyos körülhatárolt csoport („a terhelt”)

Jogszabály hatálya

3. Területi hatály: milyen területre kiterjedően?

- Az ország egész területére vonatkozó jogszabályok (törvények) – magyar és nem magyar állampolgárokra egyaránt
- Helyi hatályú jogszabályok (önkormányzati rendeletek)
- Joghatóság a külföldön tartózkodó magyar közlekedési eszközökön: „úszó”, „repülő” államterület
- Kivétel: diplomáciai mentességet élvező külföldiek

4. Tárgyi hatály: milyen ügyekre és milyen eljárásban? általában a jsz. címe adja meg

5. Szervi hatály: alkalmazásukról mely szervek kötelesek gondoskodni?

általános – különös hatáskörű szervek (bíróság, gyámhatóság)

A jogrendszer

ME ÁJK

Jogi alaptan

2. fejezet

A jog rendszerszerűsége

- **Halmazszerű** rendeződés: jogszabályok elrendezési módja véletlenszerű, rendezetlen, viszonylag kevés szabály értelmi-logikai rend nélkül (pl. XII táblás törvények)
- **Rendszerszerű** rendeződés: rendet követ, az egyes jogszabályok helye kötött, egy átfogóbb egész, a jogrendszer részét képezik (modern kodifikációtól)

A jog rendszerszerűsége

Jog

Jogcsalád

Jogrendszer

Jogág

Jogintézmény

Jogszabály (jogi norma)

A jog rendszerszerűsége

1. jogszabály: atomi egység
2. jogintézmény: molekuláris egység
 - jogi normákból felépített olyan séma, amely egy társadalmi viszony-típust szabályoz (pl. férfi-nő együttélése)
 - azok a „kristályosodási pontok”, melyek körül állandósult normakapcsolatok jönnek létre (állandósul, nevet kap és a jog szabályozás alá vonja)
3. jogág: jogrendszer horizontális tagozódása
4. jogrendszer: jogintézmények összessége
5. jogcsalád: hasonló stílusjegyekkel rendelkező jogrendszerek csoportja (római-germán, „common law” jogcsalád)
6. jog: jogszabályok összessége

A jogági tagozódás

- A jogrendszer horizontális, vízszintes tagozódása.
- Jogág: a társadalom viszonyainak egy körét sajátos eszközökkel szabályozó, szabályaiban összefüggő és a többi jogágtól viszonylag elkülönülő jogterület
=> eltérő a szabályozás módszere
- Jogterület: eltérő a szabályozás tárgya, pl. öröklési jog, kötelmi jog: mindkettő a polgári jog mint jogág része

Jogági tagozódás – történeti kialakulása

1. <u>Közjog</u> („ius publicum”)	<u>Magánjog</u> („ius privatum”)
- közérdek, közügy	- magánérdek
- hatalmi viszony	- mellérendelt viszony
- kogens szabályok	- diszpozitív szabályok
2. <u>Közjogias jogágak</u>	<u>Magánjogias jogágak</u>
<u>Vegyes</u>	szakjogok
3. <u>Alapjogágak</u>	<u>Másodlagos jogágak</u>
(keresztülfekvő)

Alapjogágak

1. Nemzetközi (köz)jog

- államok és nemzetközi szervezetek egymás közti viszonyát szabályozza
- államok közti szerződések, megállapodások
- a belső állami joghoz képest „külső jog”
- nincs elkülönült szuverén, törvényhozó
- nincs egységes, általános hatáskörű fórumrendszer
- nincs szankciórendszer

Alapjogágak

2. **Közjogias jogágak:** állam és a joghatósága alá tartozó magánfelek kapcsolatát szabályozza
- a) alkotmányjog: állami főhatalom gyakorlását szabályozza
 - b) közigazgatási jog: építésügy, gazdaság, közlekedés, egészségügy, oktatás, szociális ellátás
 - c) büntetőjog: az állam a büntető hatalmát gyakorolja

Alapjogágak

3. Magánjogias jogágak: magánszemélyek egymás közti vagyoni és személyi viszonyait szabályozza

a) polgári jog

b) kereskedelmi jog

c) egyéb jogterületek: öröklési, kötelmi, szellemi alkotások

Alapjogágak

4. Nemzetközi (kollíziós) magánjog:

különböző államok joghatósága alá tartozó magánszemélyek közötti konfliktusok feloldása

- megmondja, hogy a rivalizáló jogrendszerek közül melyiknek a szabályait kell alkalmazni

Alapjogágak

5. Eljárási jogágak: a jogok érvényesítéséről, kötelezettségek kikényszerítésének módjáról rendelkezik

- anyagi jog – eljárási (alaki) jog különbsége
- 3 fő területe: büntető, polgári, közigazgatási eljárás

Másodlagos jogágak

- Valamely alapjogágból váltak ki vagy több alapjogág határterületén jöttek létre.
- Nyitottabbak, rugalmasabban alkalmazkodnak a változó társadalmi viszonyokhoz.
- De instabilabbak, inkonzisztensebbek is.
- Például: munkajog, társadalombiztosítási jog, pénzügyi jog, környezetvédelmi jog, fogyasztóvédelmi jog

Jogszabályi hierarchia

- A jogrendszer vertikális, függőleges tagozódása.
- Jogszabályok 2 típusa:
 1. törvények: csak a parlament alkothatja
 2. rendeletek:
 - a) központi végrehajtó hatalom alkotja (delegált jogalkotás): törvényi felhatalmazás alapján általános (feladatkörében eljárva) vagy konkrét kérdésekben (egy törvény végrehajtására)
 - b) helyi önkormányzatok alkotják

Jogszabályi hierarchia

- 1. Alaptörvény (alkotmány):** (2012. jan. 1-től, előtte 1949. évi XX. törvény)
 - kartális (írott) alkotmány
 - megállapítja a legfontosabb állami szerveket, hatalommegosztás elvét, alapelveket, alapjogokat
 - összes parlamenti képviselő 2/3-ának szavazata kell a megalkotásához, módosításához

Jogszabályi hierarchia

2. Törvények

i) Kétharmados (alkotmányos, „sarkalatos”) törvények

- az alkotmány határozza meg, mely kérdések tartoznak ide (pl. képviselők jogállása, alkotmánybíróság, fegyveres erők)
- *jelenlévő* képviselők 2/3-ának szavazata

ii) közönséges („feles”) törvények

- jogalkotási törvény sorolja fel, mely témákat kell törvényben szabályozni
- *jelenlévő* képviselők több mint felének szavazata

Jogszabályi hierarchia

3. Törvényerejű rendelet (tvr.)

- Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET)
alkotta 1989 előtt
- AB határozata értelmében törvénynek kell tekinteni a
rendszerelváltás óta

4. Rendeletek

- i) kormányrendelet
- ii) miniszterelnöki, miniszteri rendeletek + MNB elnöke
- iii) önkormányzati rendeletek: azonos szintű, csak szűkebb területi hatályú

Jogszabályi hierarchia

- 5. Közjogi szervezetszabályozó eszközök:** olyan intézkedések, melyek nem jogszabályok, de befolyásolják jogainkat, kötelezettségeinket
- i) normatív határozatok: OGY, kormány, központi állig szervek, AB, Költségvetési Tanács, önkormányzat
 - ii) normatív utasítások: KE, ME, központi állig szerv vezetője, OBH elnöke, LÜ, ombudsman, MNB elnöke, ÁSZ elnöke, kormányhivatal vezetője, polgármester és jegyző
 - iii) más jogi aktusok
 - a) utasítások, statisztikai közlemények, jegybanki rendelkezések
 - b) „másodlagos jogszabályok”: gazdálkodó szervezetek, pl. MÁV, Posta, biztosítók körlevele, állásfoglalása, irányelve + kollektív szerződések
 - c) Legfelsőbb Bíróság jogegységi döntései, elvi határozatai

A joghézag

A jogrendszer egysége: a jogrendszer értelmi-logikai egységet képez

A jogrendszer egysége két feltételnek kell megfeleljen:

1. hézagmentes: minden kérdésre választ ad
2. ellentmondásmentes: csak egy választ ad minden kérdésre

A joghézagnak van tág és szűk értelmezése.

A joghézag

Tág értelemben vett joghézag: nem lehet egyértelműen megállapítani, milyen szabály vonatkozik az esetre

Fajtái:

1. **insufficiencia:** a jog nem szabályoz, pedig kellene (szűk értelemben vett joghézag)
2. **inkonzisztencia:** a jog szabályoz, de ellentmondásos módon
3. **indeterminencia:** a jog szabályoz, de homályos, nem egyértelmű tartalommal
4. **axiológiai:** a jog szabályoz, de erkölcsileg nem elfogadható módon

A joghézag

Szűk értelemben vett joghézag: a hatályos jogból hiányzik az ügy eldöntéséhez szükséges norma

Fajtái:

1. **eredeti** joghézag: a jogalkotó hibát követ el, nem szabályoz valamit, amit kellett volna
2. **származékos** joghézag: a jog alkotó még nem szabályozott egy újonnan felmerülő társadalmi viszonyt

Joghézag

1. Kiküszöbölhetőek-e a joghézagok?

- az eredeti joghézag igen: jogalkotó szabályozza
- származékos joghézag nem: időről-időre felmerül

2. Hogyan oldható fel a joghézag?

- Jogpozitivizmus: nincs joghézag, a jogalkotó azért nem szabályozta, mert nem is akarta
- Ha van joghézag: csak a jogalkotó „tömheti be”
- Jogalkalmazó lehetőségei:
 - a) **analógia**: az eset lényeges elemeit tekintve hasonlít egy másikra, amire van szabály, és azt alkalmazza
 - b) **kiterjesztő értelmezés**: a szomszédos esetre vonatkozó szabályt úgy értelmezi, hogy kiterjedjen az esetre
 - c) **tényállás megállapítása**: olyan tényállást állapít meg, amire van szabály

A jogrendszer egységét biztosító elvek

1. „lex superior derogat legi inferiori”: magasabb rangú jogszabály lerontja az alacsonyabbat (vertikális)
2. „lex posterior derogat legi priori”: később keletkezett jogszabály lerontja a korábbi (horizontális)
3. „lex specialis derogat legi generali”: speciális szabály lerontja az általánosat (horizontális)

A jogrendszer egységének biztosítása

Hatáskör

- Problémát az is okozhat, hogy nem lehet megállapítani, hogy mely szerv jogosult/köteles az ügyben eljárni

- A hatáskör és illetékesség alapján kell hogy legyen egy, de csak egy szerv

Hatáskör: az ügyek elosztásának elve a különböző típusú állami szervek (bíróság, hatóság) között

- meghatározza a szervek döntési, intézkedési jogkörét
- szervezettípust határoz meg: hatásköre nem egy konkrét szervnek, hanem egy szervtípusnak van (pl. bíróság, PH, földhivatal, nyomozó hatóság)

1. Általános hatáskörű szervtípus: az adott ügytípusban az eljárás rendjében *szabály szerint* döntési felhatalmazottság (peres eljárásokban a helyi bíróság)

2. Különleges hatáskörű szerv: kivétel a főszabály alól (pl. emberölés, pertárgy nagy értéke)

- Hatásköri viták:

- pozitív elvonás: ha egy szerv megállapította hatáskörét, azt nem lehet elvonni
- negatív elvonás: ha hatáskörének hiányát állapította meg, nem lehet utasítani
- pozitív összeütközés: két szerv is megállapítja hatáskörét
- negatív összeütközés: két szerv is megállapítja a hatáskör hiányát

=> feloldásának szabályai rögzítve vannak, egy ügy sem maradhat gazdátlan, vagy vitatott

A jogrendszer egységének biztosítása

Illetékesség

- Az azonos hatáskörű szervek közül jelöli ki, hogy melyik jogosult és köteles eljárni
- Konkrét szervet határoz meg a *területi munkamegosztás elve* alapján
- **Illetékességi okok:** szempontok az elsőbbség biztosításához
 1. **Általános illetékesség:** alperes lakóhelye, bcs. elkövetés helye
 2. **Kiegészítő:** ha az általános nem állapítható meg (alperes utolsó belföldi lakóhelye, elsőként eljáró bíróság)
 3. **Különös:** eltérés az általános szabálytól
 - **Vagylagos** : választható (terhelt lakóhelye)
 - **Kizárólagos:** leszűkíti az azonos hatáskörű szervek körét egy altípusra (pl. fiatakorúak)
- Illetékességi vitákat is ki kell zárni
 - pozitív összeütközés: két hatóság akar eljárni
 - negatív összeütközés: minden szerv elutasítja illetékességét

A jogcsalád

ME ÁJK

Jogi alaptan

3. fejezet

Jogösszehasonlítás

- Jogcsalád: jogrendszerek feletti egység, hasonló jogrendszereket foglalja magában
- 1900, Párizs: első nemzetközi összehasonlító jogi kongresszus
- jogösszehasonlítás tárgya: a jogrendszerek szintjén érdemes közös stílusjegyeket keresni, ami a változó tartalmú jogszabályok ellenére is folytonosságot, állandóságot mutat

Jogösszehasonlítás

- Összehasonlítás dimenziói:
 1. belső: hasonló, egymáshoz közel álló jogrendszerek összehasonlítása (pl. magyar-osztrák jogrendszer)
külső: távoli jogrendszerek összehasonlítása (francia-japán jogrendszer)
 2. szinkronikus: ugyanabban az időben (pl. mai magyar és osztrák jogrendszer)
diakronikus: különböző időben (pl. régi és mai magyar jog)
 3. mikro-összehasonlítás: jogrendszerek alapegységeit hasonlítja össze (pl. kártérítési szabályok a magyar és osztrák jogban)
makro-összehasonlítás: magasabb egységek összehasonlítása (pl. jogágak összehasonlítása)

Jogösszehasonlítás

- Rene David: azok a jogrendszerek tartoznak egy **jogcsaládba**, melyek hasonló stílusjegyeket mutatnak
- Összehasonlítás szempontjai:
 1. Történeti fejlődés sajátosságai
 2. Jogforrások struktúrája
 3. Jogrendszer belső tagolása
 4. Igazságszolgáltatás szervezetrendszere
 5. Jognak tulajdonított funkció, jogtudomány szerepe, jogász hivatás összetétele
- Konrad Zweigert – Hein Kötz: **jogkörök**
- A jogcsalád és jogkörök fogalmi átfedést mutatnak

Jogösszehasonlítás

1. római-germán jogcsalád
 - a) romanista b) germanista c) északi jogkör
2. „common law” jogcsalád
 - a) angol b) nem-angol jogrendszerek

[a két legnagyobb jogcsalád számos ponton egyre inkább közeledik egymáshoz]
3. szocialista jogcsalád
 - a) szovjet b) közép-európai c) Európán kívüli
4. vallási és tradicionális jogrendszerek
 - a) muzulmán b) hindu c) távol-keleti d) Fekete-Afrika, Madagaszkár joga

Római-germán jogcsalád

- Európai, kontinentális jognak is nevezik

1. Történeti fejlődés

- Alapjai: római jog, „ius commune” (közös európai jog), helyi szokásjogok, központi hatalomtól származó jog, városok, céhek joga
- Természetjog hatása: a tételes jog felett áll egy tökéletes, változatlan jog, ami az emberi jog forrása és mércéje => kodifikáció gondolata, emberi jogok eszméje, állam korlátozott hatalma
- Felvilágosodás, racionalizmus hatása: áttekinthető, kiszámítható jogrendszerek

Római-germán jogcsalád

2. Jogforrások struktúrája

- Törvényi jog az elsődleges, magatartási mintákat kínál az embereknek
- Jogalkotás-jogalkalmazás élesen elválik egymástól: a jogalkotás a meghatározóbb, a bíróság nem értelmezheti a törvényeket, különösen nem alkothat jogot

Római-germán jogcsalád

Romanista jogkör

- a törvények stílusa, megfogalmazása világos, tömör
- 1804: Napóleon: Code Civil (francia Ptk.): „legpolgárabb magánjogi kódex”
- címzett az állampolgár, akit racionálisan döntő, információkkal rendelkező személynek tekint

Germanista jogkör

- absztrakt, elvont, pontos megfogalmazás
- 1900: BGB: (német Ptk.): jogászjog, mesterséges, bonyolult
- címzettjei a jogászok

Római-germán jogcsalád

3. Jogrendszer tagozódása

- Közjog-magánjog dichotómiája
- A magánjog hangsúlyosabb (római jog miatt)

4. Bíróság szerepe

- A bíró a „törvény szája” a hatalommegosztás elvéből fakadóan
- Hierarchikus bírósági szervezetrendszer
- Inkvizitórius (nyomozóelvű) eljárások: a bíróság köteles az ügyet feltárni, bizonyítékokat beszerezni
- 19. századtól kötelező az ítéletek indokolása

Római-germán jogcsalád

5. Jogtudomány, jogászság

- A jogtudomány művelése az egyetemeken zajlik
- A bírák karrier-bírák, specializálódnak
- Ügyészség: vádhatóság
- Ügyvédek: perbeli képviselő, jogi tanácsadás
- Jogtanácsosok, közjegyzők, közigazgatásban dolgozó jogászok

„Common law” jogcsalád

- Angolszász, angol-amerikai jogrendszerek tartoznak bele: volt Brit Nemzetközösség országai, USA, brit gyarmatok
- Esetjogi, precedensrendszernek is nevezik

1. Történeti fejlődés

- 1066 – normann hódítástól kezdve erős központi hatalom, ezért nem volt szükség a római jogra, „ius commune” kisebb hatást gyakorolt
- A központi bíróságok által fejlesztett joganyag kiszorította a helyi szokásjogokat, ez jelentette az ország közös jogát („common law”)
- Királyi iratok („writ”-ek) alapján lehetett csak pert indítani
- 13. század végétől: ha egy új ügyre nem volt „writ”, a királyhoz, később a kancelláriához lehetett fordulni, hogy döntsön az ügyben méltányossági alapon („equity”)

„Common law” jogcsalád

2. Jogforrások struktúrája

- A központi bíróságok által fejlesztett közös jog az elsődleges => bírói jog
- Az ügyekben a korábbi bírósági döntések, precedensek (és nem írott törvények) alapján kell dönteni („stare decisis” elve) => esetjogi, precedens rendszer
- Van lehetőség a korábbi döntésektől eltérő döntést hozni
- A döntvénytárak („Law Reports”) tartalmazták a korábbi döntéseket

„Common law” jogcsalád

3. Jogrendszer tagozódása

- Nem jellemző a közjog-magánjog felosztás (ez a római jogból származott), a jog egészének közjogi jellege volt
- Eljárásjogi szemlélet: csak azokban az ügyekben lehetett pert indítani, melyekre volt már „writ” („no writ, no right”)
- 3 fő szerkezeti eleme („jogteste”):
 1. „common law”: bíróságok által alkotott jog
 2. „equity”: igazságossági, méltányossági alapon kiigazítja a „common law”-t
 3. „statute law”: törvényi jog, egyre jelentősebb

„Common law” jogcsalád

4. Bíróság szerepe

- Esküdtszéki rendszer: esküdtek döntenek a ténykérdésekben, értékelik a bizonyítékokat
- A bíró csak jogkérdésekben dönt
- Akkuzatórius (vádelvű) eljárás: a felek irányítják a bizonyítást, passzív szerepbe szorul a bíró
- Kevesebb bíróra volt szükség, mint a kontinentális országokban (19. századig 20 fő alatt maradt)
- Az ítéletek 3 fő része:
 1. az adott ügy körülményeit tartalmazó rész
 2. „ratio decidendi”: a döntés indokolása, elvek kifejtése
 3. „obiter dictum”: ügghöz szorosan nem kapcsolódó jogi okfejtés

„Common law” jogcsalád

5. Jogtudomány, jogászság

- Mivel a jogi tudás gyakorlati tudás volt, azt nem egyetemeken, hanem „Inn”-ekben (fogadók) oktatták, ahol eredetileg a diákok laktak
- Bíró a legmagasabb jogászi hivatás, legjobb ügyvédek közül kerülnek ki a bírók
- Ügyvédek 2 csoportja:
 1. „barrister”-ek: elit réteg, bíróságok előtt eljárhatnak, közülük kerülnek ki a bírók
 2. „solicitor”-ok: peren kívüli ügyek intézése, jogi tanácsadás
- Nincs elkülönült ügyészség, a vádat megbízás alapján eljáró ügyvédek képviselik

Szocialista jogcsalád

- Szovjetunió, Kelet-Közép Európa, Kína, Kuba
- Kétséges, hogy valóban külön jogcsaládnak tekinthető-e: pl. Magyarország majdnem 1000 éven át a római-germán jogcsaládhoz tartozott, majd 40 évig a szocialistához, majd újra visszatért az előzőbe, különösebb probléma nélkül
- Valójában nem a jog, hanem a politika változott, ami a jogba is beavatkozott, azt eltorzította
- A marxista ideológia értelmében a jog a politika eszköze volt, elvesztette függetlenségét: instrumentális jogfelfogás
- Jogalkotásban megfordul a jogszabályi hierarchia, alacsony rendű jogszabályokat alkottak (párthatározatok)
- Bíróságok háttérbe szorultak, politikai akaratot valósítottak meg

Vallási jogrendszerek

- Két legfontosabb formája: iszlám és hindu jog
- Létezik egy Szent Könyv, ami a társadalmi együttélés legfontosabb szabályait tartalmazza
- Ehhez egyéb iratok, példázatok, határozatok, döntések kapcsolódnak, értelmezik a Szent Könyvet
- Jogalkotás, jogalkalmazás az egyház intézményeihez, fórumrendszeréhez kötődik
- A jog legitimáló ereje a vallási hit, azt a próféta kinyilatkoztatásának tekintik
- Jogforrási hierarchia:
 1. csúcán a vallási előírások állnak (örök és megváltoztathatatlan)
 2. állami szervek által alkotott jog (jelentősége minimális)
 3. népcsoportok, törzsek szokásjoga (mindennapi életben fontosak)

Tradicionális jogrendszerek

- Távol-Kelet, Fekete-Afrika jogrendszerei
- Elutasítják a nyugati értelemben felfogott jogot
- Az embernek úgy kell élnie, hogy soha ne kelljen a joghoz és a bíróságokhoz fordulnia
- Nem a jog tiszteletére kell törekedni, hanem arra, hogy harmóniában, békességben éljen
- A társadalmi rend alapját az erkölcs és a szokások jelentik
- Újabban egyre nagyobb arányban jelennek meg a modern jognak megfelelő törvénykönyvek, alkotmányok, nemzetközi szerződések

A jogképződés

ME ÁJK

Jogi alaptan

4. fejezet

Jogforrás

„Mi a jog?”

„Mit keresünk?”

1. A norma szövege; ha ezt megtaláltuk:
2. A szöveg jelentése => értelmezés

Jogforrás: arra a kérdésre kell választ találni,
hogy „Honnan ered a jog?”

Jogforrás

1. Külső – belső jogforrás (jogon belül vagy azon kívül keressük a jog forrását)

Külső jogforrás: társadalmi jogképző erőre utal, amely jogot keletkeztethet, pl. kultúra, gazdaság, történelem, társadalmi gyakorlat;

- bármi, ami a jogot megelőzően, attól függetlenül létezik és szabályozási igényt képes támasztani

Belső jogforrás: a jog határozza meg az új jogszabályok keletkezését

Jogforrás

Belső jogforráson belül:

2. Anyagi és alaki jogforrás

Anyagi jogforrás: azok az állami szervek, melyek fel vannak hatalmazva jogalkotásra, pl. országgyűlés, kormány, miniszterek

Alaki jogforrás: arra ad választ, hogy „Honnan ismerhető meg a jog?”

- azok a tételes jogszabályok, melyek a normát tartalmazzák
- jogforrási hierarchia = jogszabályi hierarchia
- a jog a jogforrások összességét jelenti

Jogforrás

Alaki jogforráson belül:

3. Írott és íratlan jogforrások

- megtévesztő, mert nem a megfogalmazás módjára, hanem a keletkezés módjára utal

Írott jogforrás: pozitív, tételes jogszabályok

- egy személy vagy testület egyszeri aktusa

Íratlan jogforrás: szokásjog, bírói jog (gyakran ez is írásba van foglalva)

- emberek vagy bíróságok tartós, általános gyakorlata

Jogforrás

Edgar Bodenheimer

Formális és nem formális jogforrások

Formális jogforrás: kötelező erejű jogi dokumentumokban megjelenő, szöveges formában létező normák, pl. jogszabályok, precedensek, nemzetközi egyezmények, megállapodások

Nem formális jogforrások: másodlagos jogforrások, melyek akkor kerülnek alkalmazásra, ha:

1. a formális jogforrás nem igazít el az ügyben
2. a formális jogforrás alkalmazása sértené az igazságosságot, méltányosságot
3. a formális jogforrás megfogalmazás-módja ellentmondó értelmezéseket tesz lehetővé

Jogforrás

Nem formális jogforrások fajtái:

1. Igazságosság elvei
2. Értelem és a dolgok természete
3. Egyéni méltányosság
4. Politikai célok, morális meggyőződés, közvélemény

A jog keletkezése

A jog keletkezésének főbb módjai:

1. Jogalkotás (kontinentális jogrendszerekben jellemző)
2. Bírói jog (common law jogrendszerekben jellemző)
3. Szokásjog

Jogalkotás

„Erre felhatalmazott állami szervek olyan eljárása, amely jövőre irányuló, formalizált és normatív előírásokat alakít ki és tesz közzé.”

- formalizált: előzetesen meghatározott formába öntött
- normatív: a magatartási formákat kötelezőnek, tilosnak vagy megengedettnek minősíti

Jogalkotás

2 típusa:

- 1. Autonóm jogalkotás:** az országgyűlés törvényalkotási funkciója
 - elvileg és formailag mindenkitől függetlenül alkothat jogszabályt
 - nem korlátatlanságot, hanem bizonyos korlátok közti feltétlenséget jelent

Jogalkotás

2. Delegált jogalkotás

- A végrehajtó hatalom (kormány, miniszterelnök, miniszterek, önkormányzatok) rendeletalkotó tevékenysége
- Felhatalmazás alapján látják el ezt a feladatot:
 1. Konkrét felhatalmazás: valamely törvény végrehajtása érdekében alkotnak rendeletet
 2. Általános felhatalmazás: egy terület viszonyainak részletes szabályozása érdekében

Jogalkotás

Törvényhozás menete:

- törvényalkotást kezdeményezhet: köztársasági elnök, kormány, országgyűlési bizottságok, országgyűlési képviselők
- előkészítés során: törvénytervezet, amikor benyújtják az OGY-hez: törvényjavaslat, tárgysorozat alapján tárgyalják
- OGY elnöke a tv.javaslatot véleményezésre kiadja az illetékes OGY bizottságnak, amely ajánlást készít, hogy alkalmas-e általános vitára
- általános vita a plenáris ülésen => szavazás VAGY módosító javaslat
- OGY bizottság véleményezi a módosító javaslatokat
- részletes vita a plenáris ülésen a módosító javaslatokról
- egységes törvényjavaslat kerül a zárószavazásra, záróvita
- végső változatot az OGY elnöke aláírja
- köztársasági elnök aláírja és kihirdeti a Magyar Közlönyben VAGY megfontolásra visszaküldi az OGY-nek észrevételeivel VAGY Alkotmánybíróságnak küldi előzetes normakontrollra

Bírói jog

- A törvényi joggal funkcionálisan egyenértékű, ugyanúgy alkalmas a társadalmi viszonyok szabályozására, de eltérő a működési elve
- A bírói jog normái úgy születnek, hogy a felsőbbbíróságok eseti ügyekben hozott határozatai a hasonló ügyekben precedensként kötelezik az alacsonyabb szintű bíróságokat

Bírói jog

Azonosság a tv.hozással:

1. Általános érvényű normákat rögzítenek
2. Írásban vannak rögzítve

Különbségek (oka: bírói jog egyedi esetekhez tapad)

1. Megfogalmazása utólagos az egyedi esethez képest (de előre szabályozza a későbbi eseteket)
2. A szabály felállításának módja induktív
3. Alacsonyabb elvontsági szint
4. Árnyaltabb, hajlékonyabb, de bizonytalanabb is
5. Ki kell választani a precedensek közül a megfelelőt

Bírói jog

Precedensek 3 eleme:

1. A konkrét ügyre vonatkozó döntés, ami alaki és anyagi jogerővel rendelkezik

Alaki jogerő: ugyanazon kérdésben ugyanazon felek között nem lehet ismét pert indítani

Anyagi jogerő: a jogerős ítéletben foglaltakat ugyanazon felek közötti későbbi perekben bizonyítottnak kell tekinteni

Bírói jog

Indokolás („reasons”) 2 része:

2. **„ratio decidendi”**: a döntés indokainak feltárása, elvek kifejtése
 - a szabály, elv nincs elkülönítve és nincs szövegesen körülhatárolva
 - ezek a szabályok, elvek lesznek kötelezőek a következő hasonló esetekben
3. **„obiter dictum”**: adott ügygel lazán összefüggő elemzés, fejtegetés, nem kötelező erejű

Szokásjog

- Szokás: egy magatartási forma pusztán ismétlődése, nem kapcsolódik hozzá erkölcsi helyesség vagy kötelező erő
- Idővel a rendszeres ismételtség, általános követettség miatt normativitásra tesz szert
- Szokásból szokásjog lesz, ha:
 1. Hosszú időn át folyamatosan érvényesül
 2. Tartalma egyértelműen megállapítható
 3. Nem ütközhet a helyesség elveibe

Szokásjog

- A nemzetközi jog területén van ma jelentősége
2 típusa:
 1. **Egyezmények** („treaty”): lényeges kérdéseket alapvetően, tartósan, sok fél között rendező megállapodások, melyek folyamatos végrehajtást igényelnek
 2. **Megállapodások** („agreement”): határozott tárgyra irányulnak, egy aktussal végrehajthatók, jelentősebb egyezmények meglétét feltételezik

A jogérvényesülés

ME ÁJK

Jogi alaptan

5. fejezet

Jogérvényesülés

Ha a konkrét emberi magatartások és az emberi viszonyok a jogszabályokban előírtak szerint alakulnak, azaz a gyakorlatban érvényesülnek.

2 fajtája:

1. **jogkövetés**: a magatartás spontán, önkéntes módon egybeesik a jogilag előírt mintával
2. **jogalkalmazás**: a bíróság vagy más hatóság előtti eljárásban kikényszerítik a jogi norma követését

Jogkövetés

- Az önkéntes jogkövetés lehet tudatos vagy véletlen magatartás eredménye
- A jog közömbös a jogkövető magatartás motívuma iránt, hogy miért követik az emberek az előírt normákat

3 tipikus formája:

1. Tudattalan jogkövetés (vallási, erkölcsi normákkal egybeesik)
2. Tudatos jogkövetés (feltételezi a jogismeretet)
3. Instrumentális jogkövetés

Jogkövetés

Instrumentális jogkövetés: a jogismeret kiterjed a jogszabályok funkciójára is: hogyan tudjuk céljaink elérésére eszközként használni a jogot

1. ha a jogtól független céljaink egyáltalán nem érhetők el a jogi eszközök felhasználása nélkül (pl. ingatlan adásvétel)
2. a jog többletbiztosítékot ad (közjegyző előtti végrendekezés)
3. a jog előnyösebb alternatívát kínál (bankbetét)

Jogkövetés

Az instrumentális jogkövetéssel kapcsolatos problémák:

- Joggal való visszaélés: jogilag megengedett eszközöket jogilag meg nem engedett célokra használjuk fel (tv. szövege ⇔ tv. szelleme)
- Joghoz való hozzáférés: jogegyenlőség, törvény előtti egyenlőség (nem tudja követni jogot)
- Jog megkerülése: tudatosan nem akarja a jog előírásait követni (nem akarja követni jogot, nem peresíti a vitát, más megoldást keres)

Jogkövetés

Jog hatékonysága: milyen mértékben érvényesülnek a jogi előírások + megvalósul-e az a cél, amire megalkották a jogszabályt

Jogrend: ha általában, szokásosan érvényesülnek a jogszabályok

Érvényes jogrenden belül is előfordulhat, hogy egyes jogi előírások nem érvényesülnek, de ez nem érinti a jogrend egészének fennállását

Jogalkalmazás

- A jogszabályokban meghatározott, általános érvényű normák konkrét esetekre való vonatkoztatása.
- Ezt a jogalkalmazásra felhatalmazott szervek végzik.

2 fajtája:

1. Bírósági jogalkalmazás: korrekatív jellegű, vita eldöntése
2. Hatósági jogalkalmazás: közigazgatási vagy más szervek jogszabályok által előírt közreműködése egyedi ügyekben, jogi aktus érvényes megtétele érdekében (engedély kiadása, ingatlan-nyilvántartás)

Jogalkalmazás

Bírósági jogalkalmazás: valamely állami szerv válasza a **jogsértés**re, a tényleges jogkövetés elmaradására

- Objektív oldala: hatályban van egy kogens szabály, ami nem jutott érvényre
- Szubjektív oldala: a jogsértő tudja (vagy tudnia kell), hogy mit tesz

A bírósági jogalkalmazás eredménye:

- Reparáció (jóvátétel): pl. kártérítés, eredeti állapot helyreállítása; egyén sérelmét orvosolja
- Represszió: büntetés; közösség sérelmét orvosolja

Jogalkalmazás

Mi is történik valójában a jogalkalmazás során?

1. A jogalkalmazás logikai modellje:

- a valóságban történt tényekre (tényleges magatartásokra) hogyan vonatkoztassuk a jogi normákat (elvileg lehetséges magatartások köre)
- a norma általánosságát kell a tény (az eset) konkrétságára alkalmazni
- erre szolgál a szillogizmus logikai sémája:
 - felső tétel: általános kijelentés (Minden *ember* halandó)
 - alsó tétel: valamely dolog besorolása a dolgok egy osztályába (Szókratész *ember*)
 - középfogalom: a két tételt kapcsolja össze, mindkettő tartalmazza (ember)
 - konklúzió: az osztály tulajdonságának kiterjesztése az alárendelt dologra (Szókratész halandó)

Jogalkalmazás

A szillogizmus alkalmazása a bírósági jogalkalmazásra:

- felső tétel: jogi norma („aki mást *megöl*, büntettet követ el ... és büntetendő”)
- alsó tétel: konkrét tényállás („X mást *megölt*”)
- középfogalom (megöl)
- konklúzió: ítélet (X büntettet követ el ... és büntetendő)

Jogalkalmazás

Probléma:

- Felső tétel: a jogi norma valódi jelentését fel kell tárni az értelmezés segítségével
- Alsó tétel: a konkrét eset tényeit meg kell állapítani a bizonyítási eljárás során

A norma, a tényállás és a következtetés csak egymásra tekintettel állapítható meg, tehát a szillogizmus nem alkalmazható a bírói döntéshozatal sémájaként!

Jogalkalmazás

2. A jogalkalmazás eljárési modellje:

- a norma általánosságát konkretizálni kell, az eset konkrétságát pedig általánosítani: jogilag releváns tényeket kell megtalálni benne
- „párbeszéd” alakul ki a normák és a tények között, körkörös szelektálás történik
- ez egészen addig tart, amíg az eset lényeges körülményei és a norma konkrét tartalma azonos elvontsági szinten találkozik

A jogi eljárás

- A jogalkalmazás formailag az erre a célra intézményesített jogi eljárásban történik meg.

Jellemzői:

1. Jogi normák alkalmazása történik
2. Csak az arra felhatalmazott szervek (bíróságok, hatóságok) végezhetik (jogászok)
3. Részletesen szabályozott és intézményesített (eljárási jog)

A jogi eljárás

2 típusa:

1. Közigazgatási eljárás (hatósági jogalkalmazás)

- hatóság: olyan közigazgatási szerv, amely állami közhatalom birtokában jogosult a hatáskörébe utalt egyedi ügyekben eljárni és döntést hozni
- a hatóság közigazgatási határozat formájában az ügyfelek jogait és kötelezettségeit kötelező erővel állapítja meg
- a közigazgatási eljárás e határozatok meghozatalának, a velük szembeni jogorvoslatoknak és végrehajtásuknak a rendjét szabályozza

A jogi eljárás

2. Bírósági eljárás

a) polgári eljárás

- egyenrangú felek (felperes, alperes) közötti vita rendezése
- magánsérelem orvoslása a magánfél érdekében
- magánjogias jellegű

b) büntető eljárás

- aszimmetrikus viszony az elkövető és az államot képviselő ügyész között (garanciák, pl. ártatlanság vélelme)
- közsérelem orvoslása a közösség érdekében
- közjogias jellegű

A jogi eljárás folyamata

1. Eljárás megindulása

- pp.: keresetlevél (idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani pl. joghatóság hiánya, „res iudicata”, jogérvényesítési határidő letelte miatt stb.)
- be.: feljelentésre vagy hivatalból a nyomozás elrendelésével (feljelentést el kell utasítani pl. bcs. gyanúja hiányában, büntetethezőséget kizáró/megszüntető ok miatt)

2. Bizonyítékok beszerzése

- pp.: felek feladata bizonyítékokat szolgáltatni (bizonyítási teher: akinek érdekében áll)
- be.: nyomozási szakaszban nyomozó hatóság gyűjti össze a bizonyítékokat (nyomozás megszüntetése pl. nem a gyanúsított követte el vagy nem bizonyítható), ügyésznek továbbküldi (pótnyomozást rendelhet el, megszüntetheti), az ügyésznek kell bizonyítania a vádlott bűnösségét (bizonyítási teher: ügyész), vádiratot elküldi a bíróságnak
- szabad bizonyítási rendszer: bármi lehet bizonyíték, és azok egyenrangúak

A jogi eljárás folyamata

3. Első fokú bírósági eljárás

- tárgyalás előkészítése után:
- pp.: bíróság kitűzi a tárgyalást, feleket megidézi
- be.: ügyész által benyújtott vádiratot követően tűzi ki a bíróság a tárgyalást
- tárgyalás: nyilvános, bizonyítékokat rögzíti a bíróság
- ítélethozatal: a per érdemében (egyébként végzés, pl. idézés, tárgyalás elnapolása)
- ítélet 4 része: 1. bevezető rész 2. rendelkező rész 3. indokolás 4. záró rész
- ítélet kihirdetése
- ha nincs fellebbezés: jogerős és végrehajtható

A jogi eljárás folyamata

4. Másodfokú eljárás

- ha van fellebbezés (rendes jogorvoslat) az elsőfokú ítélet ellen
- a fellebbezést az első fokon eljáró bíróságnál kell benyújtani, amely felterjeszti a másodfokhoz VAGY elutasíthatja, ha kizárt, elkésett vagy nem a jogosulttól származik
- ha az ítélet törvénysértő vagy megalapozatlan: a másodfokú bíróság az ítéletet hatályon kívül helyezi és az első fokú bíróságot új eljárásra és új határozat meghozatalára utasítja
- ha nem törvénysértő és megalapozott az ítélet, a fellebbezést a másodfokú bíróság elutasítja és az ítéletet helyben hagyja vagy megváltoztatja => jogerős, végrehajtható az ítélet

A jogi eljárás folyamata

5. Rendkívüli perorvoslat

- már jogerős ítélet felülbírálata csak rendkívüli esetben lehetséges

a) **Perújítás** (ténykérdés)

1. új tény vagy bizonyíték merült fel az eljárás óta
2. az ítélethozatal büncselekményt megvalósító szabályszegéssel történt
3. korábban már elbírált ügyben született az ítélet
4. hamis vagy hamisított bizonyítékokat használtak fel az eljárásban

b) **Felülvizsgálat** (jogkérdés)

1. a határozat anyagi és eljárási jogszabályt sért
2. eredményes alkotmányjogi panasz
3. nemzetközi emberi jogi szerv döntése
4. jogegységi határozat

A jogi eljárás folyamata

6. Végrehajtási eljárás

- elkülönül az igazságszolgáltatási résztől
- külön szervek végzik ezt a feladatot
- pp.: az érdekeltnek kell kezdeményeznie a határozat végrehajtását
- be.: az állami szervek hivatalból intézkednek a végrehajtásról

Jogértelmezés

- A jogszabály rendelkezéseit folyamatosan értelmezni kell, hozzá kell igazítani a konkrét tényekhez.
- Értelmezés alanyai szempontjából:
 1. **törvényi**: egy jsz. értelmező rendelkezései (kötelező az adott jsz. alkalmazása során)
 2. **jogtudományi**: jogirodalomban (nem kötelező)
 3. **jogalkalmazói**: adott ügyben érvényes, de joggyakorlattá válhat (pl. jogegységi határozatok)

Jogértelmezés

Értelmezés módszerei alapján:

1. **nyelvtani**: közvetlenül a szöveg jelentését tárja fel grammatikai szabályok alapján
 2. **logikai**: szavak, mondatok logikai szerkezete alapján
 3. **történeti**: a szöveg megszületésének előzményei alapján
 4. **rendszer-tani**: a szöveg jogrendszerbeli elhelyezkedése alapján
 - (5. **teleologikus**: a jogalkotó vagy a jogszabály feltételezett céljára tekintettel)
- Az értelmezés eredménye lehet kiterjesztő, helybenhagyó vagy megszorító, ami növeli, érintetlenül hagyja ill. szűkíti a szöveg jelentés-tartományát.

Laikusok a bírászkodásban

- A bírászkodás eredetileg laikus bírászkodásként alakult ki, a közösség közvetlenül lépett fel a normasértőkkel szemben
- pl. görög népgyűlés
- zsidó jogban a közösség egésze vagy a nagytanács
- római jogban a közösség bármely tagja eljárhatott a közösség méltóságát sértő cselekményeknél
- germán törzsek
- amerikai kolonizáció idején a lynch-bírászkodás

Laikusok a bíráskodásban

Mai viszonyok között:

- hatalmi szervezethez tartozó és jogilag képzett szakbíró + laikus szereplők: jogait és kötelességeit tekintve maga is bíró
- 2 alaptípusa: esküdtzéki és társasbíráskodás
- rendes bíróságok – különbíróságok
- egyesbíró – bírói tanács
- vegyes tanács – szakbírákból álló tanács

Laikusok a bíráskodásban

2 fő típusa:

1. Társasbíráskodás, ülnöki rendszer (Schöffengericht)

- szakszabíró + 2 ülnök
- a tanács tagjai azonos jogokkal rendelkeznek, határozatokat közösen hozzák meg
- tanács elnöke a szakszabíró, ő vezeti a tárgyalást
- ülnököket közmegebíratásként választják vagy felkérlik az önkormányzatok

Laikusok a bíráskodásban

2. Esküdtzéki bíráskodás

- munkamegosztás az esküdtzék („jury”) és a bíró között
- a peres felek az esküdteket próbálják meggyőzni, ténykérdésben döntenek (bűnös-e)
- szakbíró a tárgyaláson passzív szerepben van, jogkérdésekben dönt (tényállás jogi minősítése, jogkövetkezmények megállapítása)

Laikusok a bíráskodásban

Számos kritika éri a laikus rendszert, de vannak érvek mellette is:

1. demokrácia: „néprészvétel”
2. függetlenség bármilyen szervezettől
3. tradíciók
4. szakmai indokok: pl. pszichológusok fiatalok ügyeiben
5. a „józan ész” és életpaszta, mint az igazságos döntés feltétele
6. kollektív bölcsesség

A jogviszony és jogi felelősség

ME ÁJK

Jogi alaptan

6. fejezet

Jogviszony

- az ember társas lény, közösségben él
- az ember cselekvései szükségképpen társadalmi cselekvések: mások viselkedéséhez igazodnak
- ez társadalmi kapcsolatok hálózatát hozza létre, ahol az emberek kölcsönösen igazodnak egymáshoz
- amikor két vagy több ember társadalmi kapcsolatban áll egymással: társadalmi viszony (ami bizonyos modellek, szociális minták szerint alakul, pl. barátság, házasság)
- **jogviszony: jogilag szabályozott társadalmi viszony**

Jogviszony

Fajtái:

1. jogágak szerint (pl. polgári jogi, büntető jogi, munkajogi jogviszonyok)
2. **általános** (eladó, vevő jogai, kötelességei) – **konkrét** jogviszony (X, mint eladó és Y, mint vevő jogai és kötelességei)
3. **szimmetrikus** (magánjogi) – **aszimmetrikus** (közjogi) jogviszony
4. polgári jogon belül: **abszolút** (jogosulttal szemben mindenki kötelezett) – **relatív** szerkezetű (meghatározott személyek közötti) jogviszony

Jogviszony

Jogviszony elemei:

1. alanya: aki abban részt vesz
2. tárgya: amire vonatkozik, irányul
3. tartalma: jogok és kötelelességek összessége

Jogviszony alanyai

Az „én” 2 összetevője:

1. személyes identitás, individuum, egyéniség
 2. társadalmi identitás, „persona” => ez adja a személy fogalmát a jogban
- a jog csak a jogilag releváns szempontból vesz tudomást az emberi érzelmekről, értelemről, akaratról
 - érzelem: csak korlátozottan vehető figyelembe
 - értelem: ez a fontosabb a jogban (célracionalitás)
 - akarat: mindig valamilyen célra irányul, ritkán hiányzik (az „akarat hibája” a felelősségrevonás alapja)

Jogviszony alanyai

Jogalanyok 2 típusa:

1. természetes személyek

2. jogi személyek

- az alapítóktól független léttel bíró
- saját ügyintéző és képviseleti szervvel rendelkező
- meghatározott célra létrehozott
- mesterséges jogalanyisággal felruházott személy-, dolog- vagy vagyonegyüttes
- amit a jog „valakinek” tekint, „valakivé” minősít
- lehet akarata, vállalhat kötelezettséget, lehet tévedésben, stb.

Jogviszony alanyai

Jogképesség

- a jogalanyiség feltétele
- **érvényesíthető jogai és kötelességei lehetnek**

Fajtái:

1. **abszolút:** jogszabály nem korlátozza a megszerzhető jogok, kötelességek körét (de a jogalany természeténél fogva nem lehet bizonyos jogviszonyok alanya: pl. nő vagy az állam nem lehet apasági perben jogalany, természetes személy nem köthet nemzetközi szerződést)
2. **relatív:** korlátozott a jogok és kötelességek köre (pl. jogi személyek csak bizonyos tevékenységeket végezhetnek)

Jogviszony alanyai

Cselekvőképesség

- a jogalany saját elhatározásából és cselekedeteivel **ön maga szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket**

Fajtái: a belátási képesség függvényében

1. **teljes:** belátási képessége birtokában van (18 év felett)
2. **korlátozott:** nem teljes a belátási képessége, jogszabály (14-18 év között) vagy bírósági ítélet korlátozza (cselekvőképességet korlátozó gondnokság)
3. **cselekvőképtelen:** belátási képessége teljesen hiányzik, jogszabály (14 év alatt) vagy a bíróság zárja ki (cselekvőképességet kizáró gondnokság)

Jogviszony tárgya

- Amire a jogviszony vonatkozik, ami miatt egyáltalán létrejön.
- közvetett tárgya: egy fizikai dolog, de nem minden jogviszonyban van ilyen
- közvetlen tárgya: a felek magatartása ami lehet tevőleges vagy nem-tevés, mulasztás

Jogviszony tartalma

- A jogalanyokat megillető illetve terhelő jogok és kötelelességek összessége.
- alanyi jog: a jogalanyok jogszabályban biztosított és védett lehetősége, hogy másoktól meghatározott magatartás tanúsítását igényelje
- jogi kötelelesség: ennek párjaként ugyanezen magatartás tanúsítására való kötelezés
- szankció kilátásba helyezése egyszerre szolgálja a jogok érvényesülését és a kötelelességek teljesítését

Jogi tények

- Azok a történések és jelenségek, amelyek **a jogviszonyokat mozgásba hozzák.**
- Bizonyos tényeket a jog relevánsnak tart, ezáltal válik jogi tényé (nőnek születni => ma már releváns a választójog szempontjából)

Fajtái:

1. Természeti események (születés ténye állampolgárságot keletkeztet, káresemények a biztosítási jogviszonyt „keltik életre”)
2. Emberi magatartások
 - a) bírói, közigazgatási szervek aktusai (ingatlan-nyilvántartási bejegyzés)
 - b) emberek, társulásaik, szervezeteik ténykedése
 - i) a jog fűz hozzá következményeket (tilos, kötelező, megengedett)
 - ii) jogi aktusok: kifejezetten jogi céllal jönnek létre (egyoldalú jognyilatkozatok, kétoldalú jogügyletek)
- ráutaló magatartás: olyan cselekvés, mely a jog szerint bizonyos nyilatkozatnak számít

Felelősség

- A felelősség intézménye az egyén és a közösség/társadalom között teremt kapcsolatot.
- a jogszabályokban megfogalmazott magatartási normák:
 1. modellt kínálnak a magatartásokhoz
 2. mércét állítanak azok elé, értékelve, minősítve azokat
 3. következményt fűznek az egyes magatartásokhoz

Felelősségre vonás

- Felelősségre vonás: a felelősség megállapítására irányuló eljárás
- Az egyén magatartása (tény) és a közösségi magatartás-minta (mérce) egybevetése, az ennek eredményétől függő következmények megállapítása és érvényre juttatása.
- előfeltétele: valamilyen kötelezettség fennállása, ennek elmulasztása, megszegése
- akadály: nem várható az adott személytől magatartása következményeinek előrelátása, időmúlás, kegyelem, feljelentés/kereset hiánya
- sajátos esetei: kollektív felelősség, feljebbvaló felelőssége

Felelősségre vonás

Alapjai:

1. **szubjektív:** a cselekvő egyén, szubjektum (mérsékelt determinizmus)
2. **objektív:** a valóság oksági összefüggései
 - csak az vonható felelősségre, akinek a magatartása és annak következményei között okozati összefüggés áll fenn
3. **normatív:** van egy jogi norma, amihez viszonyítjuk a magatartást

Felelősségi alakzatok

1. Polgári jogi felelősség

- **felróhatóság**: nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható
- alapesete: kártérítési felelősség a másoknak okozott kárért
 - i) deliktuális felelősség: jogellenesen okozott kárért
 - ii) kontraktuális felelősség: szerződéses kapcsolatban okozott kárért
- 2 speciális esete
 - i) fokozott veszéllyel járó tevékenységért vagy veszélyes üzem működéséért
 - ii) mások (alkalmazottak, megbízottak) közreműködése nyomán bekövetkezett kárért való felelősség

Felelősségi alakzatok

2. Büntetőjogi felelősség

- **vétkesség:** tőle elvárható magatartásért felel, személyre szabott felelősség
- többfokozatú skálán vizsgálható a tudattartalom kiterjedtsége és intenzitása: mennyire tudta és akarta a cselekmény és/vagy az eredmény megvalósulását

Felelősségi alakzatok

1. szándékosság

a) **egyenes szándék**: aki a magatartása következményeit akarja

b) **eshetőleges szándék**: az akarata csak a cselekmény megvalósítására terjed ki, az eredményre nem, a következményekbe belenyugszik

- szándék intenzitása szerint:
 - előre kitervelt módon való elkövetés
 - erős felindulásból elkövetett

Felelősségi alakzatok

2. gondatlanság

- a) **tudatos gondatlanság**: előre látja magatartása következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában
- b) **hanyagság**: azért nem látja előre magatartása következményeit, mert elmulasztja a tőle elvárható figyelmet, körültekintést

Felelősség fajtái

1. Normarendszer szerint
(jogi felelősség mellett és azon belül)
2. Tudattartalom szerint
objektív (eredményfelelősség) – szubjektív felelősség
3. Felelősség telepítése szerint
egyéni – kollektív felelősség

A modern állam alakváltozásai

ME ÁJK

Jogi alaptan

7. fejezet

Bevezetés

- A jog és állam szoros kapcsolatban állnak egymással: a jogot állami szervek alkotják meg, alkalmazzák, a jog az állami berendezkedés és működés rendjét szabályozza.
- A modern állam közvetlen előzményeit és fő típusait tekintjük át.

Áttekintés

1. Feudális abszolutista állam
2. Polgári állam
3. Beavatkozó állam
 - a) szociális-jóléti állam
 - b) totális és poszt-totalitárius államok

Feudális abszolútizmus

Kétféle értelemben is fontos a modern állam kialakulása szempontjából:

1. Pozitív értelemben: ennek keretei közt szerveződött meg először a központosított, racionalista, igazgató állam, mint a modern állam előképe
2. Negatív értelemben: elnyomó, igazságtalan, önkényes rendszer első megjelenési formája is volt => erre adott válaszként alakult ki a polgári forradalom, és jött létre a modern állam
 - Az „abszolútizmus” kifejezés a XIX. században jelent meg Georg Jellinek megfogalmazásában: olyan típusú állami berendezkedés, ahol az állam a teljhatalmú uralkodó végrehajtó eszköze, gépezete.

Feudális abszolútizmus

- Legfőbb sajátossága: az uralkodónak biztosított korlátlan és átörökíthető hatalom (szemben áll az alkotmányossággal, ill. a korábbi hűbériséggel, rendiséggel egyaránt)
- Létrejöttének oka: a feudalizmus válságának kezelésére a legsikeresebb megoldás a gazdasági és politikai expanzió, ehhez pedig erős állam kell
- A korlátlan hatalom az erők egy kézben koncentrálását jelentette, létrejött egy legfelsőbb állami egység.

Feudális abszolútizmus jellemzői

- 1. Szuverenitás:** főhatalom, teljhatalom gyakorlása egy meghatározott területen élő népesség felett
 - magában foglalja a legfőbb törvényhozó, legfőbb bíró, legfőbb hadúr, a pénzverés, adószedés, súlyok, mértékek meghatározása, háború és békekötés, követek küldése és fogadása, kegyelmezés jogkörét

Feudális abszolutizmus jellemzői

- a szuverénnek a joghatóságán belül mindenki engedelmességgel tartozik, ő maga azonban senki másnak nem tartozik engedelmességgel
- a szuverenitás egy egységes, centralizált és hierarchikus államszervezetet hoz létre, ami már egy társadalom, nemzet egészét is át tudta fogni => nemzetállam
- az fizikai erőszak legális alkalmazásának monopóliumával is rendelkezik a szuverén
- az abszolutizmus idején született meg az a gondolat, hogy egy állami rendnek legitimnek (elfogadottnak és elfogadásra méltónak) kell lennie (pl. mert isteni jogok birtokosa)

Feudális abszolútizmus jellemzői

2. Hivatásos fizetett hadsereg

- a korábbi banderiális hadsereget felváltotta a reguláris hadsereg (sorozás, egységes kiképzés és folyamatos működés)
- a rendőrség szerepe és száma is növekedett, amely az államon belüli rend fenntartását szolgálta

Feudális abszolútizmus jellemzői

3. Hivatali apparátus, bürokrácia

- szakképzett, fizetett, az uralkodótól függő, gyakran jogi végzettségű tisztségviselőkből álló hivatalok jöttek létre
- feladata: politikai, jogi és szervezési eszközökkel a társadalmi viszonyok tudatos alakítása és szervezése, „igazgatása”
- a bürokrácia a modernizálódás legfőbb előfeltétele volt: folyamatosan, szabályozottan, személytelenül, kiszámíthatóan, irányíthatóan működő szervezetek jöttek létre
- nem csak az állami szervekre jellemző, hanem pl. az egyház, a gyárak, hadsereg, iskola, kórház működésére is

Feudális abszolutizmus jellemzői

4. Fiskalitás, merkantilizmus

- fiskalitás: a pénzügyek tudatos és tervezett vitele, kalkuláción alapuló gazdálkodás az állami szférában és a magángazdaságban egyaránt (de még nem azonos a mai értelemben vett költségvetéssel)
- a nemzetgazdaságot politikai eszközökkel kezdték kezelni
- merkantilizmus: a modern állam első jelentős gazdaságpolitikai rendszere (pl. védővám-rendszer)
- célja: a gazdaság támogatása és megvédése más nemzeti gazdaságokkal szemben

Feudális abszolutizmus jellemzői

5. Laicizáció: az egyház szerepének visszaszorítása

- oka a szuverenitásban keresendő: a teljhatalom nem tűr maga mellett/felett más hatalmat
- két megoldás:
 1. állam alá rendelik (pl. anglikán egyház Angliában)
 2. elszigetelik az államtól és semlegesítik (kontinens országai)
- előzménye: az egyház két fontos jellemzője:
 1. univerzális, egyetemes egyház iránti igény, ami a világi hatalomtól függetlenül minden hívőt egyesít
 2. világi hatalommal való rivalizálás: a spirituális hatalom mellé az evilági fensőbbiséget is meg akarta szerezni

Feudális abszolútizmus jellemzői

6. Diplomácia

- a nemzetek közötti együttműködést szolgálja
- nemzetközi jog kialakulásának kezdeti lépései
- hivatásos, gyakran titkosan működő diplomáciai szervezetek jönnek létre

Feudális abszolútizmus jellemzői

7. Gyarmatosítás

- sok ország a belső gazdasági válságát külső terjeszkedéssel, expanzióval próbálta ellensúlyozni
- a tőkés gazdálkodásra való áttérés előfeltételét is jelentették a felhalmozott javak

Feudális abszolútizmus jellemzői

8. Jogrendszer

- alapját a kontinensen a római jog jelentette
- a helyi szokásjogokat egységes joggal váltották fel, kodifikáció kezdetei
- fő jellemzői: személytelenség, általánosság, kiszámíthatóság

Nyugati és keleti abszolutizmus

Nyugati

- rövid ideig álltak fenn
- a nemességet az államapparátus részévé tették
- a társadalmat az állam alá rendelték
- a gazdasági protekcionizmus részben a magángazdaságot erősítette
- a társadalom „világosította fel” önmagát

Keleti

- orosz abszolutizmus 450 éven át áll fenn
- „szolgáló nemesség”: nem volt érdekelt
- „államosították” a társadalmat
- csak az állami gazdaságot védték
- az uralkodók kívánták felvilágosítani alattvalóikat („felvilágosult abszolutizmus”)

Polgári állam

- Létrejöttének oka: az abszolutizmus („ancien régime”) nem biztosít szabadságot, az önkényt, elnyomást, kiváltságokat, egyenlőtlenséget, kiszolgáltatottságot testesítette meg
- A francia forradalom „szabadság” eszméje a mindenható és mindenbe beavatkozó államtól való szabadságot jelentette
- Az „egyenlőség” az egyenlő politikai érték és egyenlő jogi mérték követelése volt
- A „testvériség” a szolidaritásra, együttműködésre, munkamegosztásra hivatkozott
- A polgári forradalmak győzelmével megszerveződő új polgári állam az abszolutizmus teljes tagadása volt
- Meghatározó ideológiája: liberalizmus => liberális állam

Polgári állam

3 lépésben alakult ki:

1. **A politikai állam és a polgári társadalom intézményesen szétválik**

- köz- és magánszféra elválasztása
- Állam feladata: közfeladatok ellátása, közrend, jogrend biztosítása, ország védelme, ehhez legitim módon erőszakot alkalmazhat
- Polgári (civil) társadalom jellemzője: a szabadság gyakorlásához szükséges autonómia, tulajdon szabadsága, személyes szabadság

Polgári állam

2. Hatalommegosztás tana

- Montesquieu: „A törvények szelleméről” – 1748
- Az állami hatalmat fel kell darabolni, és a hatalomrészek (hatalmi ágak) egymást ellenőrzik, korlátozzák
- 3 hatalmi ág:
 1. törvényhozás (parlament)
 2. végrehajtás (közigazgatás: adminisztratív vh., kormányzás: politikai vh.)
 3. igazságszolgáltatás (bíróság)

Polgári állam

3. Az új típusú állam intézményeinek, működési elveinek kidolgozása

- a) alkotmányosság
- b) törvényesség
- c) intézményesültség
- d) demokratizmus

Polgári állam

a) alkotmányosság

- kartális, írott alkotmányokat hoztak létre: középpontjában a szabadságjogok állnak (emberi, állampolgári és alapjogok)
- ennek az uralkodó is alá van vetve, korlátozva van a hatalma
- az állam jog alá rendelését jelentette: a „jogállam” megteremtését
- a törvények az alkotmánynak, a végrehajtás pedig a törvényeknek van alárendelve
- 2 változata:
 1. joguralom („rule of law”): angol felfogás: a jog uralkodik, nem az ember, a „common law” emberemlékezet óta fennálló szabályait mindenkire kötelező alkalmazni
 2. jogállam („Rechtsstaat”): német felfogás: a régi rendőrállam jogával szemben új jog alkotását követeli

Polgári állam

b) **törvényesség:** a törvények egyenlő mércével mérjenek, politikai befolyástól mentesen alkalmazzák azokat

2 pillére:

1. jogegyenlőség

- eredetileg a kiváltságosok előjogainak felszámolását jelentette, ma a törvényi diszkrimináció tilalmát (tilos különbséget tenni az emberek között pl. származás, felekezet, faj, bőrszín, nem, nemzetiség stb. alapján)
- egyenjogúság: anyagi jogosultságokban való egyenlőség
- törvény előtti egyenlőség: az állami szervek részrehajlásmentes eljárása

Polgári állam

2. jogbiztonság: a jog működésének, alkalmazásának kiszámíthatósága, amit különböző elvek, követelmények biztosítanak:

- jogokat és kötelességeket csak törvények (más jogszabályok) állapíthatnak meg
- a jogszabályokat közérthetően kell megfogalmazni és ki kell hirdetni
- csak előzetesen már megalkotott és kihirdetett jogszabály alapján lehet felelősségre vonni bárkit
- a jogszabályokat csak az arra feljogosított szervek, szabályozott és ellenőrzött eljárásban alkalmazhatják
- mindenkit megillet az ártatlanság vélelme
- személyes szabadságától bárkit csak megfelelő eljárásban hozott határozat alapján lehet megfosztani
- a bírósági tárgyalások nyilvánosak
- a bírósági ítéletek ellen jogorvoslati lehetőség van biztosítva

Polgári állam

c) intézményesültség

- már nem a társadalom bizonyos felhatalmazott tagjai gyakorolták a hatalmat (pl. arisztokraták, nemesek, klérus)
- a közhatalom gyakorlása önálló tevékenységgé vált
- XIX. században megjelentek a kizárólag politikával foglalkozó politikusok, államférfiak, önálló szakma, hivatás lett a politika: érdekképviselés, törvényalkotás, kormányzás
- sajátos közvetítőmechanizmusok a közszféra és magánszféra között:
 1. politikai nyilvánosság: sajtó, közvélemény a politikusok elszámoltatására
 2. pártok: a társadalmi érdekeket politikai akarattá formálják, képviselik azokat
 3. érdekvédelem elősegítő szervezetek (szakszervezetek, kamarák): szakmai, foglalkozási alapon elkülönülő rétegek érdekeinek képviselete

Polgári állam

d) **demokratizmus**

- a XX. századra vált csak általánossá az általános, egyenlő és titkos választójog
- polgári demokrácia jellemzői: alapvető politikai jogok elismerése, a magántulajdonon alapuló gazdasági rend, a politikai részvétel lehetősége, versengő többpártrendszer
- eszmerendszerek, ideológiák uralják a politikai gondolkodást: liberalizmus, konzervativizmus, szocializmus
- plurális demokrácia kialakulása: a társadalom sokszínűsége a politikai rendszerben is megjelenik

Beavatkozó állam

- A kapitalista gazdaság hatalmas fellendülést hozott, de egyúttal komoly gazdasági válságokat is eredményezett, melyek elmélyítették a társadalmi egyenlőtlenségeket, szociális feszültségeket okoztak
- A XIX. század végén, különösen az 1. világháború idején szükségessé vált, hogy az állam mégiscsak beavatkozzon a magánszféra területére => 1930-as évektől állandósult ez a jelenség (1929/30-as világgazdasági válság miatt)
- 2 eltérő megoldás alakult ki:

Beavatkozó állam – jóléti állam

1. Jóléti állam

- A válság abból adódott, hogy túltermelés alakult ki, a hatalmasra duzzadt árutömeget nem volt aki megvegye, nem volt fizetőképes kereslet
- Megoldás: „New Deal” - Keynes gazdaságelmélete alapján: úgy kell pénzt adni az embereknek, hogy közben ne növekedjen az árukínálat
- Ez hozta magával a fogyasztói társadalom reklámokra épülő rendszerét
- Valójában nem az emberekről való gondoskodás, hanem a gazdasági érdekek érvényesítése vezetett el a jóléti állam kialakulásához

Beavatkozó állam – jóléti állam

- Először USA-ban, majd Nyugat-Európában jelent meg
- Módszere: az állam elvonja a magángazdaságban keletkezett nemzeti össztermék jelentős részét, és általa helyesnek tartott szempontok szerint újra elosztja (redisztribúció)
- A XX. század közepétől az újraelosztás szociális alapon történt: az állam feladatának tekinti, hogy a társadalmilag hátrányos helyzetűeket segítse
- A szociális-jóléti állam állampolgári jogon mindenkinek biztosítja a minimális szinten való megélhetést
- Szociális jogok elismerése: létminimumhoz, gazdasági biztonsághoz, nyugdíjhoz, eü-i ellátáshoz, oktatáshoz, lakhatáshoz való jog, stb.

Beavatkozó állam – jóléti állam

- Az állam új feladatai új hivatali apparátust tettek szükségessé, ami hatalmas költségekkel járt
- Ismét összemosódik a köz- és magánszféra, gazdaság és politika, állam és társadalom
- Magánjog „átpolitizálódik”, a közjog „privatizálódik” => vegyes szakjogok jönnek létre
- Válsága: 1970-es évek
- Okai: „túladóztatás”, a szociális jogok megszüntették az ösztönzést a gazdaságban, lefékezte a dinamizmusát, infláció
- 1980-as évek: „neokonzervatív fordulat”: visszatérés a klasszikus liberalizmus elveihez: szabad piac visszaállítása, szociális juttatások, állami beavatkozás csökkentése

Beavatkozó állam – totális állam

2. Totális állam

- A XX. század elején jött létre Európa keleti, középső és déli régióiban
- 3 fő változata:
 1. Olasz, spanyol fasizmus
 2. Német nemzetiszocializmus
 3. Szovjet bolsevizmus
- Kialakulásának okai: gazdasági válság, gyenge polgári társadalom, utópisztikus politikai ideológia, identitás-válság, tömegek megjelenése a politikában, technológiai vívmányok

Beavatkozó állam – totális állam

Jellemzői

1. Megszűnik a magánszféra, az állami főhatalmat kisajátító csoport ellenőrizte az egész társadalom életét (titkosrendőrség)
2. Egypártrendszer, nincsenek ellenzéki pártok, érdekképviseltek
3. „Pártállam”: a politikai csoportok az egész állam működését uralják, a fontos döntések a párt vezetésében születnek, államhatalom egysége
4. Politikai terror, erőszak vagy azzal való fenyegetés
5. Karizmatikus vezető
6. Totális ideológia: mindenre kiterjedő, utópikus jellegű
7. Irányított gazdaság
8. Katonai expanzió

Beavatkozó állam – totális állam

Szélsőbal

(bolsevizmus)

- osztályalapon
- elit tagjai: munkásság, parasztság alsó rétege
- államosítás
- osztálynélküli társadalom lehetőségét ígérte

Szélsőjobb

(fasizmus, nemzetiszocializmus)

- nemzeti alapon
- középosztály, ipari nagytőke
- magántulajdont fenntartotta
- formálisan is antidemokratikus elveket és hierarchikus társadalomeszményt hirdetett

Poszt-totalitárius államfejlődés

- 1960-as évektől Közép-Kelet Európában
- Átmenet a polgári állam és a totális állam között, mindkettő jegyeiből valamennyit hordoz
- Lényegében totalitárius elveken nyugszik, azonban egyes működési mechanizmusok a totális jelleget fellazítják:
 1. Terrorisztikus hatalomgyakorlás megszűnik
 2. Nem-politikai, illetve politikailag nem veszélyes szabadságjogok érvényesülnek
 3. Korlátozott magántulajdon és vállalkozás (háztáji és gmk)
 4. Alternatív politikai ideológiák megjelennek (de legfeljebb megtűrtek)

Az államszervezet

ME ÁJK

Jogi alaptan

8. fejezet

Áttekintés

1. Hatalommegosztás lényege
2. Törvényhozó hatalom
3. Végrehajtó hatalom
4. Bírói hatalom
5. Szervezet

Hatalommegosztás

- I. **Eredete:** Montesquieu A törvények szelleméről c. műve, 1748., történelmi háttér XIV. Lajos, a Napkirály abszolutizmusa („Az állam én vagyok”)
- II. **Értelme:** az önkényes politikai hatalomgyakorlás kizárása, „hatalmat hatalom korlátozzon”, a jog eszközeivel, az egyéni szabadság biztosítása érdekében
- III. **Tartalma:** az államot hatalmi ágakra kell darabolni (törvényhozó, végrehajtó és bírói), amelyek saját hatáskörrel és hatalommal rendelkeznek, s amelyek ellenőrzik azt, hogy a másik hatalmi ág ne lépje túl a felhatalmazását, és így az előre lefektetett normatív kereteken belül maradjon az állam működése, valójában munkamegosztást jelent
- IV. **Elválasztás elvei:** a) funkcionalista, b) eljárási, c) történeti-normatív
- V. **Önmagában a hatalommegosztás nem garantálja az önkény kizárását,** a parlamentáris rendszerekben a parlament és a kormány sokszor nem hatékony korlátja egymásnak, mert mindkettő mögött ugyanazon politikai csoport(ok) áll(nak)

Törvényhozás

- A törvényhozás mint *funkció* nem azonos a törvényhozás mint *szervezet* tevékenységével.
- Alapvető funkciója: elkülönült, általános és kötelező magatartási és szerveződési minták létrehozása, vagy egyébként létrejött minták hivatalossá tétele (közakarat kifejezése)
- DE ezen kívül más feladatokat is ellát mint szervezet (pl. ügyrendjéről dönt), és jogi normák is keletkezhetnek más módon (pl. rendeletalkotás)
- Az alkotmányosság követelményét biztosítja:
 - a megalkotott törvények az alkotmánynak vannak alárendelve
 - politikailag: választók véleménynyilvánítási lehetősége
 - jogilag: alkotmánybíróság

Törvényhozó hatalom típusok

Típusai: két dimenzió mentén tagolódik (Nelson Polsby)

a) nyílt vagy zárt politikai rendszerben működik

b) specializált vagy nem specializált a törvényhozási eljárás

Így négy típus adódik:

1. **Nem specializált törvényhozás zárt politikai rendszerben:** zsarnokság
2. **Specializált zárt politikai rendszerben:** rendi gyűlés vagy szocialista parlamentek
3. **Nem specializált nyílt politikai rendszerben:** közvetlen demokrácia antik formái, népgyűlés, falugyűlés
4. **Specializált nyílt politikai rendszerben:** modern alkotmányos demokráciák testületei

Törvényhozó hatalom szerkezete

Parlament szerkezete szempontjából: egykamarás, kétkamarás

- I. A kétkamarás parlament **történeti előzménye** a rendi gyűlés, melyen az egyházi és a világi főurak képviseltették magukat. Az egyenlőség elvének politikai térnyerésével kerültek a törvényhozó testületekbe közrendűek is.
- II. Alsóház: választott képviselők (territoriális alapon), felsőház: születési vagy delegált képviselet alapján (így történetileg a második kamara mai típusai voltak valójában a törvényhozás első formái)
- III. Ma a második kamarák léte nem általános, a létező második kamaráknak **három típusa** van:
 - a) arisztokratikus (brit Lordok Háza, 1999: születési előjogok csökkentése)
 - b) territoriális (egy adminisztratív területet képviselnek: USA tagállamai)
 - c) funkcionális (csoportok, rétegek, hivatások képviselete)
- IV. **Funkciói:** vitaparlament és munkaparlament (előbbiben valóban érdemi vita folyik, utóbbiban máshol születnek meg a döntések). **Normaalkotáson kívüli funkciók:** nyilvános vita fóruma, végrehajtó hatalom ellenőrzése, személyi döntések, háború-béke

Végrehajtó hatalom

I. Fogalmi elhatárolások

- a) Kormány és kormányzat: szűk értelemben vett végrehajtó hatalom vs állami irányítás (melybe a tv. hozás és az elnök is beletartozik)
- b) Kormány és közigazgatás: politikai vs szakmai végrehajtás
- c) Köztársasági elnök szerepe eltérő a prezidenciális és parlamentáris rendszerekben
- d) Kormány és önkormányzat: ÖK helyi autonómiával rendelkezik, nem pusztán végrehajtó szerv
- e) Kormány és állami intézmények, vállalatok: előbbiben az állam mint közhatalom, utóbbiban mint tulajdonos lép fel.

- ## II. Közigazgatási apparátus: szakértelemmel rendelkezik, bürokratikus működés, a politikai harc részben ennek az irányításának megszerzéséért folyik

Bírászkodás

- I. **Hagyományosan mindkét hatalmi ághoz kapcsolódott, részben ez ma sem szűnt meg.** Történetileg aki adót szedett, az bírászkodott, illetve a bíróságok mindig is részt vettek a jogalkotásban is, angolszász rendszerben hangsúlyosan is.
- II. **Jogszolgáltatás típusai:**
 1. **Közjogi bírászkodás:** másik két hatalmi ág kontrollja
 - a) Alkotmánybírászkodás: jogalkotás kontrollja (2 megoldás)
 - b) Közigazgatási bírászkodás: végrehajtás egyedi aktusainak kontrollja
 2. **Igazságszolgáltatás:**
 1. Rendes bíróságok: a) általános hatáskörű (ügyszakok)
 - b) különös hatáskörű különbíróságok (ügycsoportok: katonai, munkaügyi)
 2. Rendkívüli (különleges) bíróságok: egyedi történelmi helyzetben jönnek létre, pl. népbíróságok, statáriális bíróságok; ügycsoport szerint: választottbíróságok (munkajog, nemzetközi jog)
 3. **Egyéb** esetek: hatásköri bíróságok (vitás hatáskörrel döntenek), impeachment

Szervezet

Uralom: a hatalom gyakorlása engedelmességgel találkozik

Az uralom gyakorlása az igazgatáson keresztül valósul meg, ennek működési formája a szervezet.

- **A formális szervezet jellemzői:**
 1. Tagjaitól független léttel bír
 2. Környezetétől elkülönül
 3. Saját tevékenysége van
 4. Személytelen, döntések a szervezet nevében születnek
 5. A tagok helyét pozíciójuk jelöli ki
 6. Az integritás fenntartása szabályozást és irányítást feltételez
 7. Önmagára irányuló tevékenységet is ellát: igazgatás
 8. Hierarchikus felépítés
- ii. **Bürokratikus szervezet:** működése szabályokon alapul (személytelen), racionális és üzemszerű

Szervezet

III. Bürokratikus szervezet hátrányai

1. Túlzott megfelelés:

a) fegyelem b) testületi szellem c)
személytelenség elburjánzása

2. Túlzott távolságtartás:

a) motiválatlanság b) csoportképződés c)
konfliktusképződés

Államtipológia

ME ÁJK

Jogi alaptan

9. fejezet

Áttekintés

- Klasszikus elméleti hagyományok
- Modern állam tipizálása
 - a) jogi-szervezeti szempontok
 - b) politikai rendszer
 - c) pártstruktúra sajátosságai

Államtípus és államforma

- „típus”: az összetartozásra utaló ismertetőjegyek, tulajdonságok gyűjtőfogalma, amiből a keletkezés módjára, közös gyökerére következtetünk
- „forma”: olyan „öntőséma”, amibe az anyag beleönthető, és azt valamilyenné formálja

Államtípus

2 változata:

1. történeti típusok: az ismertetőjegyek történelmileg meghatározottak és időben változnak => történelmi korszakokban azonos típusú államok (pl. ókori keleti, antik görög és római, hűbéri, rendi, abszolutista, modern)
2. szociológiai típusok: az állam sajátosságait a társadalom határozza meg => társadalmaknak vannak közös jegyei (pl. rabszolgotartó, feudális, tőkés, szocialista + tengeri, kereskedő, katonai, alkotmányos, demokratikus, szociális)

Államforma

Arisztotelész klasszikus felosztása:

- „politika”: a poliszra vonatkozó ismeretek összessége
- helyes államformák: ha a közérdeket tartja szem előtt a hatalom gyakorlója
- korcs államformák: csak a saját érdekeit nézi
- a valóságban ezek nem valósulnak meg elvi tisztasággal

Államforma

	1 személy	több személy	„mindenki”
Helyes államforma	királyság	arisztokrácia	politeia
Korcs államforma	zsarnokság (tűrannisz)	oligarchia	demokrácia

Államforma

1. **királyság**: jó államforma, egy uralkodásra termett bölcs ember kormányoz, betartja a törvényeket
2. **zsarnokság** (türannisz): királyság eltorzult változata, a király nem veti alá magát a törvényeknek, önkényesen kormányoz
3. **arisztokrácia**: kisebb csoport gyakorolja a hatalmat, akik az egyetemes erkölcs szempontjából nemes férfiak, gazdagok, közérdekre vannak tekintettel

Államforma

4. **oligarchia**: vagyonos emberek kormányoznak saját érdekeikre tekintettel
5. **demokrácia**: „legkevésbé korcs” államforma vagyontalan tömeg uralma, jogaikban egyenlőek
6. **politeia**: legnemesebb államforma, egyesíti a többi erényeit: gazdagság, nemeslelkűség, szabadság; középút állama, vegyes államforma

Államforma

Arisztotelész tipológiája később a gyakorlatban:

- Királyság az első, legtermészetesebb államforma: vki erényei miatt kiemelkedik a többiek közül.
- Politeia a legjobb, mert vegyes államforma.
- Demokrácia rossz államforma, mert az uralkodó nép vagyontalan és műveletlen, így megtéveszthető, könnyen válhat a csöcselék uralmává (ochlokrácia).
- Zsarnokság a legrosszabb államforma: önkényes hatalomnak kiszolgáltatottak az emberek.

Államforma

Rómaiak újításai:

1. Köztársaság (res publica): a legjobb államformának tartották, mert vegyes rendszer: szenátus, magisztrátusok, népgyűlés (később a köztársaság-királyság maradt a két alapvető alternatíva, Montesquieu egészítette ki a zsarnoksággal)
2. Diktatúra: rendkívüli helyzetben, ideiglenesen lehetővé tették az önkényuralmat
3. Machiavelli: államformák körforgása: „természetes” királyság => zsarnokság => arisztokrácia => oligarchia => demokrácia => ochlokrácia => királyság
kitörési lehetőség: köztársaság

Államforma

Arisztotelész modelljének alternatívája:

- Platón: egységes, hierarchikus, egy központból vezetett állam eszméje: az ideális poliszt a bölcs filozófusok irányítják hogy felismerjék a helyes berendezkedést, az örök, harcosok ennek megvalósulását akarják, és a dolgozók meg is valósítják
- Az emberek képességeik szerint kerülnek valamely osztályba, a hierarchia teremti meg az egységes és tökéletes államot.

Alkotmányforma

- Újkori államelméletben a királyság-köztársaság fogalompár maradt a fő választóvonal
- A köztársaság fogalma a francia állambölcseletben váltotta fel a demokrácia fogalmát: többség által gyakorolt hatalom
- szorosan hozzátartozik az alkotmányosság fogalma
- a többséget bizonyos testületek képviselik (parlament, végrehajtó hatalom)

Alkotmányforma

- A szuverenitás, főhatalom telepítése szempontjából képez osztályozási alapot
- 2 lehetőség:
 1. fejedelmi szuverenitás: abszolút hatalom
 2. népszuverenitás: forrása, letéteményese a nép, amit képviselői útján, közvetetten gyakorol (köztársaság keretei között)
- az alkotmány korlátozza a teljhatalmat (omnia potestas), gyakorlását feltételekhez köti
- az alkotmányos monarchiát háttérbe szorította a parlamentáris monarchia, monarchia és köztársaság közeledett egymáshoz

Alkotmányforma

- A szuverenitás telepítésének vertikális dimenziója: államszerkezet
- Állami szuverenitás egységessége alapján:
 1. Unitárius állam
 2. Szövetségi állam (föderáció): a szövetségi állam és a tagállamok közötti jogosultság-megoszlás alapján:
 - a) teljesen centralizált (volt SZU)
 - b) részben (volt NSZK)
 - c) gyengén (USA)
 3. Államszövetség (konföderáció): tagállamok rendelkeznek a hatáskörök döntő részével (USA 1787 előtt)

Alkotmányforma

Monarchikus államformák szuverenitásának megosztása:

1. perszonálunió: önálló kormányzattal, szuverenitással rendelkező államokat csak a közös uralkodó személye köti össze (Mária Terézia uralkodása)
2. reálunió: közös intézményeik is vannak az egyenrangú államoknak (OMM)

Kormányforma

Alkotmányformán belüli további különbségeket mutatja a kormányzati rendszer alapján: a végrehajtó és törvényhozó hatalmak viszonya.

1. Hatalmi ágakat elkülönítő rendszerek
2. Hatalmak együttműködésének rendszerei
3. Hatalommegosztást tagadó rendszerek

Kormányforma

1. Hatalmi ágakat elkülönítő rendszerek

- szervezeti függetlenség, funkcionális specializálódás követelménye
- teljesen tisztán nem lehet azokat elkülöníteni, kölcsönös jogaik vannak egymással szemben
 - a) pl. ókori demokráciák (inkább hatalmi munkamegosztás volt a tisztségviselők, népgyűlés, szenátus, bíróságok között)
 - b) alkotmányos monarchia: királyi hatalom gyengítésére létrejött a parlament (átmenet az abszolút monarchia és a parlamentáris demokrácia között)
 - c) prezidenciális rendszer (USA): erős elnöki pozíció, leginkább független kormány a parlamenttől

Kormányforma

2. Hatalmak együttműködésének rendszerei (parlamentari rendszerek)

- Államfő/urakodó: ceremoniális funkciók, gyenge, szimbolikus szerep
 - Kormány: tényleges irányító funkció
 - Törvényhozás, végrehajtás nem függetlenek egymástól, hanem kölcsönös jogosítványokkal rendelkeznek egymással szemben
 - Kormány a parlament bizalmából kormányoz, parlamentnek felelős, képviselők kormányfőhöz, miniszterekhez kérdéseket, interpellációt intézhetnek, lemondatáshoz vezethet
- a) Tiszta formájában kiegyenlített a tvh. és vh. Viszonya (Anglia)
 - b) Kancellári rendszer (No.): vh.ó hatalom erősebb, konstruktív bizalmatlansági indítvány

Kormányforma

3. Hatalommegosztást tagadó rendszerek

- abszolút monarchiák: uralkodó a bírói, vh.ó és tvh.ó hatalmat is gyakorolta => államhatalmi ágak elválasztásának igénye (Montesquieu)
- fasiszta Olaszo., náci Németország
- kommunista rendszerek

Kormányforma

Politikai (tartalmi) és jogi-szervezeti szempontok keveredése alapján:

1. A jogalkotásban résztvevők szerinti tipológia

- Az állampolgárok mennyire vesznek részt a normák megalkotásában
 - a) demokrácia: a jogot alkotók egybeesnek a jog címzettjeivel (közvetve, képviselők útján és többségi elv alapján)
 - b) autokrácia: autokrata alkotja, mindenki más csak a címzettje

Kormányforma

2. Államhatalom korlátai szerinti tipológia

- a) formális értelemben vett jogállam: az állam minden aktusa jogszabályhoz kötött
- b) ellentéte: rendőrállam: nincsenek előre lefektetett szabályok
- c) alkotmányos jogállam: formális és tartalmi követelményeket is támaszt (történeti vagy kartális, hajlékony vagy merev alkotmány, AB; tartalmi értelemben: államhatalmi ágak szétválasztása, emberi jogok intézményes védelme)

Kormányforma

Magyarország:

1. köztársaság
2. unitárius állam
3. kormányformája parlamentáris
4. demokratikus
5. alkotmányos jogállam (kartális, merev alkotmány, elkülönült AB)

Politikai rendszer szerinti tipológia

- Az állam a politikai rendszernek csak az egyik eleme.
- Előfeltétele: rendszerelmélet (Ludwig von Bertalanffy): a rendszerek kölcsönhatásban álló elemeknek olyan együttese, amelyekre bizonyos rendszertörvények alkalmazhatók.
- A politika és az állam olyan vizsgálatát teszi lehetővé, ami átfogóbb kapcsolatokat, összefüggéseket keres.
- Politikai rendszer: főhatalom, állami szervek, intézmények, társadalom nem-állami politikai szervezetei és tevékenységei, pl. politikai pártok.
- Pártok fejlődése: honorációr pártok, tömegpártok, (elitpártok), néppártok
- A pártok pártrendszerbe szerveződnek

Politikai rendszer szerinti tipológia

Duverger tipológiája:

1. Centralista rendszerek

a) Pártnélküli rendszerek

- régi monarchiák, nyílt diktatúrák

b) Egypártrendszerek

- Lenin bolsevik pártja, fasizmus
- a párt szervei központi és helyi szinten is irányítják mindhárom hatalmi ágat

Politikai rendszer szerinti tipológia

2. Félig centralista rendszerek

- a) hajlékony egypártrendszer: a párton belül vannak frakciók, demokratikusabb a döntéshozatal, államhatalmi ágak bizonyos autonómiával rendelkeznek
- b) domináns egypártrendszer: átmenet a centralista és pluralista között
 - több párt van, létezik ellenzék, de a domináns párt határozza meg a politikai irányvonalat

Politikai rendszer szerinti tipológia

- 3. Pluralista (alternatív, versengő) rendszerek:** valódi verseny a pártok között a hatalomért
- a) kétpártrendszer: váltógazdálkodásban két párt váltja egymást a hatalomban, egyedül képes kormányt alakítani
 - i) merev (Nagy-Britannia 2010 előtt): erős pártfegyelem
 - ii) hajlékony (USA): egyéni meggyőződés szerint szavaznak
 - b) mérsékelt többpártrendszer: 3-6 pártnak van reális esélye bejutni a parlamentbe, koalíció valószínű (Mo.)
 - c) polarizált többpártrendszer: 6-nál több párt lehet a parlamentben, csak koalícióban van esély a kormányzásra (Olaszo.)

Politikai rendszer szerinti tipológia

4 fő típus alakult ki a gyakorlatban:

1. prezidenciális ál-kétpártrendszer: USA
 - elnök domináns szerepe, vh. független a tvh.-tól
2. kétpárti parlamentáris rendszer: GB
 - kormány, miniszterelnök túlsúlya
3. többpárti parlamentáris rendszer: többféle változata NY és K-Európában
4. versengő pártrendszeren alapuló prezidenciális rendszer: Kelet-Európa országai
 - a) elnök erős szerepe a parlamenttel szemben
 - b) elnök-parlament állandó konfliktusa

Európa

ME ÁJK

Jogi alaptan

10. fejezet

Európa születése

- Európa kulturális értelemben tágabb kategória, mint geográfiailag: nyugati kultúra országai
- Politikailag még tágabb kategória: polgári, „civilizált” államok
- Magyarország mindhárom értelemben Európa része
- „Európa” szó eredete:
 1. görög szóösszetétel: szép szemű és szép arcú asszony
 2. akkád szó: ‘erebu’: napnyugta (‘asu’: napkelet = Ázsia)

Európa születése

- A görög-római mediterrán civilizáció fokozatosan áthelyeződött a kontinensre
1. keresztény időszámítástól a Nyugatrómai Birodalom összeomlásáig: Római Birodalom felbomlása (400 körül) + kereszténység elterjedése, egyház megerősödése
 2. 1000-ig: „sötét középkor”, Európa csírái
 3. 10-15. század: államalapítások után „keresztény Európa” kialakulása, investitúraharc, keresztes háborúk, egyetemek a 12. századtól
 4. 15-20. század: válságok, reformáció elvezettek a modern Európához, nemzetállamok kialakulásához

Európa régiói

- Első jelentős állama: Karoling Birodalom (Nyugatrómai Birodalom helyén)
- Ennek határai nagyrészt egybeesnek a 2. vh. után meghúzott Kelet-Nyugat határával (Elba-Lajta mentén)
- a kettő között létrejött a harmadik régió: Kelet-Közép-Európa (kelet és nyugat periferiáján)
- Közép-Európa: német területek

Európa újjászületése

- A modern Európa előzményei:
 1. Frank Birodalom
 2. Német-római Császárság (962-1806)
 3. Egyház egységesítő törekvései
- A nemzetállami alapokon szerveződő Európa először a vesztfáliai béke után jelent meg (1649): szuverén államok közössége, cél az egyensúly fenntartása

Európa újjászületése

- Felvilágosodás idején a korábbi fejedelmi szuverenitást az állami, majd nemzeti szuverenitás tana váltotta fel.
- Európai Egyesült Államok gondolata (föderáció)
- Napóleon hódításaival akart egységes Európát teremteni: közös jog, súly-, mérték- és pénzrendszer, hadsereg
- Ehelyett: 1814 – bécsi kongresszus: Szent Szövetség: restauráció, konzervativizmus: hátráltatta a közös Európa kialakulását
- 1848-as forradalmakhoz vezetett, nemzetállamokra tagolódás kezdődött meg, háborúk (a Népszövetség nemzetközi jogi normái sem kedveztek az egységes Európának)
- 2. vh. után „vasfüggöny” Kelet és Nyugat között, hidegháború

Európa újjászületése

- Integráció dimenziói:
 1. politikai
 2. gazdasági
 3. pénzügyi
 4. katonai-védelmi integráció

Európa újjászületése

- Keleten: SZU, Közép-Kelet Európa, Távol-Kelet: szocializmus
- Nyugaton: politikai integráció kezdődött:
1947 – Európai Gazdasági és Együttműködési Szervezet: Marshall-segély elosztására
1961 – átalakult Gazdasági és Együttműködés és Fejlesztés Szervezete (OECD): Európán túl terjeszkedett

Európa újjászületése

Gazdasági integráció:

1948 – Benelux-államok által létrehozott vámunió

1951 – német-francia rivalizálás feloldására Olaszország és a Benelux-államok csatlakozásával létrejött az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK, Montánunió: 2002-ben lejárt)

1957 – Római Szerződés: Európai Gazdasági Közösség (EGK) – ugyanez a 6 állam

+ Európai Atomenergia Közösség (Euratom)

1967 – Európai Közösség (EK): három szervezet egyesült („hatok”)

1960 - Egyesült Királyság, Ausztria, Svájc, Dánia, Norvégia, Svédország, Portugália: Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA)

Európa újjászületése

Pénzügyi integráció:

1979 – Európai Monetáris Rendszer (EMR):
egységes európai valuta: ecu (nem
fizetőeszköz volt, hanem egy átváltási és
intervenciós mechanizmus)

1999 – közös pénz: euró, Európai Központi
Bank (ECB)

Európa újjászületése

Katonai-védelmi célú integráció:

1948 – Nyugat-európai Unió (NYEU): Egyesült Királyság, Franciaország, Benelux-államok

1954 – csatlakozott Nyugat-Németország, Olaszország

1949 – NATO (fennmaradt a NYEU is 2010-ig)

Európa újjászületése

EK bővülése:

1967 – „Hatok”: Benelux-államok, Németország, Franciaország, Olaszország.

1973 – Egyesült Királyság, Írország, Dánia

1981 – Görögország

1986 – Portugália, Spanyolország

1992 – Maastrichti Szerződés: EK => EU

1995 – Ausztria, Finnország, Svédország („tizenötök”)

1997 – *Amszterdami Szerződés*

2001 – *Nizzai Szerződés*

2004 – Ciprus, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Szlovákia, Szlovénia („huszonötök”)

2007 – *Lisszaboni Szerződés*

2007 – Bulgária, Románia

Európai Unió

AZ EU 3 pilléren nyugszik (2009. dec. 1-től megszűnt):

1. pillér: saját intézményrendszer: közös intézmények, jogrend, mezőgazdasági, regionális politika, belső piac szabályai, gazdasági, monetáris unió, emberi jogok védelme

2. pillér: közös kül- és biztonságpolitika

3. pillér: igazságügyi és belügyi együttműködés

(2. és 3. pillér kormányközi megállapodások alapján, a nemzetközi jog szabályai szerint működött)

Európai Unió

Közös ügyek intézésére létrehozott közös intézmények (Brüsszel):

1. **Európai Parlament:** súlytalanabb, mint a tagállami parlamentek (700 feletti képviselő, európai pártok: Néppárt, szocialisták, liberálisok)
2. **Európai Bizottság:** végrehajtó szerv, „kormány” (tagjai nem a saját államukat képviselik, önálló uniós döntéseket hoznak, tagállamok felügyelete)
3. Európai Unió **Tanácsa**, Minisztertanács: legfőbb döntéshozó szerv, jogalkotói hatáskör (tagállamok miniszterei, saját államukat képviselik, ország súlyától függő szavazati aránnyal)
4. **Európai Bíróság** (Luxemburg): Unió jogrendjének érvényre juttatása egyedi ügyekben (tagállamok egymás közti ügyei, Bizottság által tagállam ellen indított eljárás, magánszemélyek panaszai a Közösség vmely szerve ellen)

Európai Unió

Európai Unió jogforrások:

1. Elsődleges jogforrások: tagállamok közvetlen akarat-elhatározásai
 - a három alapszerződés, ezeket módosító szerződések, tagállamok közti nemzetközi szerződések (maastrichti szerz.)
2. Másodlagos jogforrások: intézmények alkotják
 - a) **rendelet**: általános érvényű és kötelező erejű, a tagállamokban közvetlenül alkalmazandó jogszabály
 - b) **irányelv**: jogharmonizáció eszköze
 - c) **határozat**: egyedi kérdésekben hozott döntés, az érintettekre kötelező erejű
 - d) **ajánlás**: általános érvényű, de nem kötelező erejű, követendő célt tűz ki a tagállamok elé
 - e) **állásfoglalás**: nem kötelezően követendő vélemény